

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG

DEL

1. Förslag för att säkerställa en verksamhet med validering

1.1 Definition av validering

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Den definition och beskrivning av validering såsom den formulerats i departementsskrivelsen *Ds 2003:23 Validering m.m. – fortsatt utveckling av vuxnas lärande* ska fortsatt gälla som officiell definition, det vill säga ”*Validering är en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och ett erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats*”.

Definitionen får numera anses vara vedertagen. Vid remissbehandlingen avseende ovan nämnda departementsskrivelse var det ytterst få remissinstanser som hade något att invända mot denna definition.

Det flesta verksamheter som arbetar med validering använder sig av ovanstående uttryck när det gäller begreppet validering. I Nationalencyklopedins nätversion finns en kort beskrivning av ordet validering: ”validering, värdering, särskilt av kompetens som traditionellt varit svår att mäta, till exempel inom utbildning eller yrkesliv, men även vid vetenskapliga metodbedömningar och inom industrin.”

I Nationalencyklopedins längre beskrivning av validering framgår följande:

”Sedan slutet av 1990-talet används begreppet särskilt om bedömning och utvärdering av en persons kunskaper och kompetens, oavsett hur dessa har förvärvats. Därvid tas hänsyn till såväl studier som arbetslivserfarenheter. Validering kan användas inom till exempel en utbildning i syfte att fastställa kunskapsnivån och anpassa innehållet för den enskilde eller för att dokumentera kunskaper och färdigheter inför en anställning eller i samband med personalutveckling.”

Denna förklaring av begreppet och i vilka situationer validering kan vara till gagn för individen överensstämmer i stort med det som formulerades i departementsskrivelsen.

Det finns ett flertal uttryck för vad som avses med ”kompetens”. Gemensamt i de flesta av dessa beskrivningar är att det handlar om ”att ha kunskaper, erfarenheter och förmåga för att genomföra en viss uppgift”. Det är viktigt att reflektera över vilken kompetens det är frågan om när det gäller validering. Det handlar om den kompetens individen innehar kontra den kompetens som den som validerar vill se eller den kompetens en arbetsgivare efterfrågar. Utgångspunkten bör alltid vara den kompetens individen har. Ansvar ligger sedan på den som genomför validering att lyfta fram och synliggöra denna kompetens genom ett såväl för individen som för andra avnämare rättvist och legitimt förfarande. Det bör också poängteras att det även handlar om sådan kompetens som kan beskrivas som ”överförbar” mellan olika tillämpningsområden inom utbildning och arbetsliv. Det bör beaktas att de flesta individer har förutsättningar att utvecklas vidare och anpassa sig till nya utbildnings- eller arbetssituationer.

I rapporten ”Företagens kompetensbehov – en utmaning för Sverige”¹ samt skriften ”Till er tjänst”² beskrivs företagets syn på framtida kompetensbehov. Det handlar om baskompetens, social kompetens, interkulturell kompetens, analytisk kompetens, ledarkompetens och entreprenörkompetens. Varje valideringsinsats bör beakta olika delkompetenser, men framförallt vinnlägga sig om att individen får en så rättvis beskrivning av sin kompetens som det är möjligt. Därför kan det komma att krävas att det inte bara är *en* bedömare som genomför validering när det handlar om att beskriva dessa olika delkompetenser. Att mäta kunskaper innebär ofta något annat än att bedöma kompetens. Det är också viktigt att tänka på att i vissa arbetskulturer – såväl nationellt som internationellt – är en del av ovanstående kompetenser inte alltid beskrivna eller uppmärksammade. Det kan innebära för en individ att sådan kompetens inte anses kunna valideras, medan den viktigaste faktorn att beakta är att individen i tidigare arbete inte givits möjlighet att utveckla sådan kompetens och att det inte innebär att individen saknar potential och förutsättningar.

I en utbildningssituation finns det vanligen mer möjligheter till inhämtning av formella kunskaper än möjligheter till reell kompetensutveckling. I det informella och icke-formella lärandet kan det handla om det omvända. Det kan inom vissa yrkesområden finnas skäl att fråga sig hur detta ska värderas i förhållande till var-

1. Svenskt Näringsliv och KK-stiftelsen (2006), *Företagens kompetensbehov – en utmaning för Sverige*

2. Spak, Gisela och Wahlström, Bengt (2007), *Till er tjänst – tjänsteföretagen, kompetensen och framtiden*, Almega

andra – det vill säga hur formell kunskap värderas i förhållande till reell kompetens. Det måste också vara möjligt att få vetskap om vilka förväntningar som bör vara uppfyllda när det gäller kunskap och kompetens för den individ som söker tillträde till arbetsmarknaden. Valideringsdelegationen vill uppmärksamma det faktum att det inom såväl utbildnings- som arbetsmarknadssektorn förekommer uttryck som ”personlig, generell eller social kompetens” och att det inte alltid verkar vara lätt att beskriva vad som avses eller ens kunna skilja på dessa kompetenser.

Det bör även påpekas att det i definitionen av validering framgår att det handlar om ”kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats”. Med detta avses att det även handlar om var och när denna kunskap och kompetens inhämtats. Vid validering krävs stor öppenhet för kunskaper och kompetens inhämtade i andra länder. Kunskaper inhämtade i Norden kan vara lättare att identifiera, men om kunskaper och kompetens inhämtade utom Norden inte tillvaratas riskerar värdefulla erfarenheter och kompetens att gå förlorade.

1.2 Valideringsinsatser

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: I författningstexter och i kommentarmaterial kring validering behöver följande framhållas: *”Varje valideringsinsats bör beskrivas utifrån syftet och målet med insatsen. Insatser som avser kartläggning och bedömning av en enskild persons reella kompetens bör terminologiskt skiljas från insatser som avser exempelvis validering av utländska gymnasiala betyg eller utländsk utbildning”*

Delegationen vill framhålla att en korrekt beskrivning av vilken valideringsinsats som avses eller genomförs är nödvändig eftersom det annars inte går att kvalitets-säkra processerna. Andra förekommande begrepp som används för att synliggöra en individs kompetens är till exempel yrkesbedömning och yrkesprövning. Valideringsdelegationen menar att det är svårt att erhålla legitimitet för begreppet validering om det inte utvecklas en gemensam terminologi och att det som avses med de olika insatserna går att beskriva. Ett sådant förtydligande kan beskrivas enligt följande;

- validering genom översiktlig eller fördjupad kartläggning,
- validering genom bedömning avseende gymnasial nivå, postgymnasial nivå, licensnivå med mera,

- validering av utländsk utbildning (tidigare ekvivalering),
- validering av utländska dokument (värdering av redan utfärdade dokument)

Begreppet validering används ofta för att beskriva något som till sin karaktär liknar prövning eller en prövningsliknande situation inom utbildningsområdet. I departementsskrivelsen Ds 2002:23 finns en förklaring kring skillnaden mellan validering och prövning. Det finns fortfarande anledning att understryka denna skillnad – att validering i ett helhetsbegrepp handlar om att få befintlig kunskap erkänd och bedömd och att prövning kan ses som en fas i valideringsprocessen där det endast handlar om att mäta kunskaper mot ett bestämt kursmål. Det är upp till den som genomför validering att i samråd med individen avgöra vilken insats som avses inom valideringsprocessen.

Det som egentligen skiljer en utforskande validering från en kontrollerande prövning är hur insatsen genomförs. Det är vanligt att individen anmäler sig till prövning efter att själv tagit ett beslut att det finns tillräckliga kunskaper för att klara kraven i kursen/ämnet. Beslutet kan tas efter samråd med en lärare och genomförs oftast vid ett begränsat tillfälle där läraren utformar ett prov eller en observation som ska avgöra om individen uppnår fastställda mål i en kurs eller ämne. Vid validering som sker utifrån ett utforskande perspektiv är det individen som själv avgör vilka kunskaper och kompetenser som han/hon vill kunna få kartlagda och bedömda utifrån ett utforskande förhållningssätt. Ett möjligt tillvägagångssätt eller en möjlig metod för sådan validering är t ex att använda ”portfoliomethodiken” vilket innebär att individen ges möjlighet att utvärdera och reflektera över den egna kompetensen – ofta utifrån vissa givna kriterier. Kunskaper och kompetens ska kunna dokumenteras i form av utlåtande, referens, intyg – gärna samlade i en meritportfölj. Det som oftast är resultatet efter en genomförd valideringsprocess vilken utgått från insatser kring kartläggning, bedömning och dylikt är en mer beskrivande bild av kunskaper och kompetens där vissa delar av individens kompetens är kartlagd och beskriven, vissa delar har bedömts i förhållande till vedertagna kriterier inom ett kunskapsområde och andra delar av individens kompetens har genom observation av någon sakkunnig bekräftats. Om det under valideringsprocessen eller efter genomförd validering kan konstateras att individen har kunskaper som motsvarar betygsriterier kan individen välja att genomgå prövning och erhålla betyg.

Ett problem med att kalla prövning för validering uppstår när betyget ”Icke godkänt” utfärdas. En individ kan knappast erhålla ”Icke godkänt” för de kun-

skaper och den kompetens individen har. Ett sådant utlåtande/betyg kan ges när individens kunskaper mäts mot och inte uppnår fastställda krav och kriterier i kursmål eller liknande. Den viktigaste förutsättningen i validering är att det handlar om att ge individen möjlighet att visa befintlig kunskap och kompetens oavsett om dessa kunskaper inte når upp till nivå ”godkänt”. En individ som bedöms ha kunskaper och kompetens på annan nivå, vilket inte behöver innebära en underliggande nivå, kan förfördelas i situationer där de bedömda kunskaperna saknar beskrivning i en kursplan.

Valideringsdelegationen föreslår att den myndighet som får ansvar för valideringsfrågor särskilt ska uppmärksamma detta faktum så att de individer som deltar i validering ej klassas som ”icke valideringsbara”. Validering ska inte användas i exkluderande syfte. En individ som tagit till sig kunskap och kompetens i andra lärandemiljöer kan svårligen helt sakna någon kunskap att beskriva, synliggöra och bedöma. Om en individ bedöms vara ”icke valideringsbar” kan det bero på bedömarens bristande förmåga att upptäcka den kunskap och kompetens individen bär på. Det kan också innebära att det saknas språkliga möjligheter att kommunicera kring denna kompetens eller andra organisatoriska faktorer, som till exempel att bedömaren inte vet vart individen bör vända sig för att få denna kunskap validerad. Därför bör det återigen poängteras att validering alltid handlar om att beskriva *vad* individen kan.

1.3 Ansvar departement

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Det övergripande ansvaret för nationella strategi- och utvecklingsfrågor kring validering ska samlas under Utbildningsdepartementet.

Validering är en politikområdesövergripande fråga. Den berör i valda delar och utifrån olika perspektiv utbildnings-, arbetsmarknads-, närings-, integrations-, jämställdhets-, social- och EU-politik. Det gäller såväl individnivå som samhället i stort. Utveckling inom validering ska omfatta allt från grundläggande till akademisk nivå inom utbildningsområdet och ske i samverkan med företrädare för arbetsmarknadsområdet. Ansvar för det pågående arbetet med den nya gymnasieutbildningen, lärlingsutbildningen, fristående vuxenutbildningsverksamheter, yrkeshögskolan samt validering inom det akademiska området åligger Utbild-

ningsdepartementet, vilket medför att valideringsfrågan bör hanteras i det sammanhanget.

Folkbildningsrådet har i samverkan med Valideringsdelegationen utarbetat ett underlag att använda i valideringsinsatser inom folkbildningsområdet. Valideringsdelegationen föreslår att Folkbildningsrådet ges i uppdrag att fortsatt verka för underhåll och implementering av det utarbetade underlaget. Folkbildningsrådet ges i uppdrag att återrapportera till regeringen i vilken utsträckning validering sker inom folkbildningens verksamhetsområde.

Det kommer även fortsättningsvis att finnas olika möjligheter att tillägna sig kunskaper i ett formellt, icke-formellt och informellt lärande. Genom deltagande i utbildningsinsatser, lärande på arbetsplats eller lärande i andra sociala miljöer kommer en kontinuerlig kunskaps- och kompetensinhämtning att ske. Utbildningssystemet kommer inte att kunna dimensioneras för att erbjuda och tillhandahålla allt det lärande som sker till exempel på en arbetsplats. Av det skälet måste alternativ i form av valideringsmöjligheter fortsatt utvecklas och det är då viktigt att validerade kompetenser ges ett erkännande likvärdigt som om kunskaperna inhämtats i formell miljö.

1.4 Ansvar myndighet

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: *En myndighet ska åläggas det övergripande ansvaret för fortsatt utveckling, implementering av valideringsmetoder, valideringsstöd och kvalitetssäkring av insatser rörande validering. Myndigheten ska tillhöra Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Myndigheten ska samverka med berörda parter inom utbildningsområdet och på arbetsmarknaden enligt direktiv och på uppdrag av regeringen.*

På arbetsmarknadsområdet är det av avgörande vikt att ansvarig myndighet främjar en aktiv medverkan av arbetsmarknadens parter och branschorganisationerna i detta utvecklingsarbete, bland annat genom att lägga ut utvecklingsuppdrag på branschorganisationerna och svara för finansiering av dessa uppdrag.

På uppdrag av regeringen kan andra myndigheter i förordning, regleringsbrev eller genom regeringsuppdrag åläggas att upphandla eller tillhandahålla valideringsinsatser för de individer som av särskilda skäl bör ges möjlighet att bli validerade. Vid sådan upphandling ska myndigheterna verka för att validering genomförs med kvalitetssäkrade metoder och av utförare som har legitimitet inom utbildnings- och arbetsmarknadssektorerna.

Detta förslag avser sådan validering som äger rum utanför det akademiska utbildningsområdet.

Vid ett eventuellt regeringsbeslut gällande ansvar för fortsatt arbete med utveckling inom validering är det viktigt att fortsatt implementering, samverkan och uppföljning äger rum så skyndsamt som möjligt. Den samverkan som under Valideringsdelegationens uppdrag etablerats med andra myndigheter, arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har resulterat i ett förslag kring ett gemensamt förhållningssätt och en gemensam struktur att samlas kring. Eftersom frågan även är högst aktuell i ett integrationsperspektiv i syfte att tillvarata och validera utländsk kompetens finns det vägande skäl för att detta utvecklingsarbete ges möjlighet att fortsätta så snart som möjligt.

Efter Valideringsdelegationens upphörande bör ett övergripande ansvar för det fortsatta arbetet med validering ges till en myndighet. Den myndighet som får detta uppdrag ska huvudsakligen arbeta med kompetensutvecklingsfrågor. Utvecklingen ska ske i samverkan med andra myndigheter och intressenter som indirekt arbetar med eller påverkas av valideringsfrågans utveckling, men en myndighet bör ges helhetsansvaret. En implementeringsorganisation bör inrättas för att implementera den struktur som utvecklats och verka till dess reguljär verksamhet kan överta det fortsatta arbetet.

Myndigheten bör särskilt verka för fortsatt främjande av legitimitet, kvalitet, och likvärdighet.

Myndigheten ska verka för att kunskaper och kompetenser inhämtade i olika lärmiljöer, från baskompetens till avancerad kompetens, ges förutsättningar att valideras på individnivå.

Valideringsdelegationen har haft i uppdrag att arbeta med validering utanför det akademiska utbildningsområdet. När det gäller validering av reell kompetens synes det emellertid ibland vara svårt att bedöma vilken nivå som avses. Därför bör den myndighet som ges uppdraget ha förutsättningar att kunna arbeta med valideringsfrågan på ett flertal nivåer utanför den akademiska nivån, men samtidigt kunna tillföra olika erfarenheter till myndigheter inom högskola och universitet.

Myndigheten bör även ha till uppgift att aktivt stimulera utbildnings- och arbetsmarknadssektorn att gemensamt utveckla en ökad respekt för det lärande som skett i informella och icke-formella lärandemiljöer. Myndigheten ska därför samordna de insatser som fortsatt kommer att behöva stödjas i det nätverk och den infrastruktur som fortsatt måste utvecklas och underhållas inom arbetet med validering.

I takt med att samhället förändras kommer det att krävas ett kontinuerligt arbete med fortsatt utveckling av branschstrukturer och tillvägagångssätt. Av naturliga skäl krävs det ett flertal metoder och modeller att arbeta med inom validering främst av det skälet att det informella och icke-formella lärandet också har inhämtats i ett flertal miljöer. Gamla yrkesfunktioner försvinner och nya tillkommer, gamla kunskaper kan läggas åt sidan för att ge utrymme för nya. Gamla kunskaper kan behöva plockas fram vid något tillfälle och blir då värdefulla just i den situationen. Det finns också en hel del kunskaper som är ”överföringsbara” – det vill säga sådant en individ lärt sig inom ett yrke kan vara en erfarenhet att använda även i andra yrken.

Myndigheten ska ansvara för att det skapas en tradition av information kring validering som innebär att i samtliga fall där det är befogat med validering av en individs kunskaper och kompetens ska det också vara möjligt att enkelt erhålla information om förutsättningar kring validering. Basinformation om validering bör finnas tillgänglig i olika aktuella språk.

Valideringsdelegationen anser inte att det behövs någon ytterligare utredning kring huruvida frågan ska hanteras vidare på nationell nivå. Valideringsdelegationen anser inte heller att någon ny myndighet som bara ansvarar för validering behöver etableras eller inrättas. Med anledning av att valideringsfrågan är både simpel och komplex till sin natur krävs det en fortsatt samverkan mellan flera myndigheter inom avgränsade områden. Det innebär att en myndighet kan ha i ansvar att arbeta med utveckling av metoder och modeller inom validering och en annan myndighet har ansvar att möjliggöra validering för de målgrupper som ligger inom den myndighetens ansvarsområde.

1.5 Ansvar lokal nivå

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Kommuner ska genom sitt huvudmannaskap och i samverkan med andra myndigheter och verksamheter verka för att individen ges möjlighet att valideras på den för individen mest lämpliga nivån inom vuxenutbildningen. Samma ansvar åligger ansvariga inom folkbildningsområdet.

Arbetsförmedlingen ska på lokal nivå verka för att individ som är eller riskerar att bli arbetslös ges möjlighet att valideras i syfte att stärka sin position på arbetsmarknaden.

Försäkringskassan ska verka för att individer som under en längre tid har stått utanför arbetsmarknaden ges möjlighet att delta i validering.

För individen bör validering vara en möjlighet att ta del av när det är uppenbart att förutsättningarna för vederbörande att få ett arbete, behålla ett arbete eller ta del av kompletterande utbildningsinslag ökar om det först genomförs en validering. Kommunerna har ett omfattande ansvar för sina medborgare. Därför bör varje kommun verka för att individer boende i kommunen informeras om möjligheten att genom validering stärka sin ställning på arbetsmarknaden.

Kommunen ska i förekommande fall samverka med andra myndigheter, till exempel Arbetsförmedling och Försäkringskassa. Olika system för individers försörjningsstöd ska inte utgöra ett hinder för vare sig validering eller kompetensutveckling. Åtgärder bör samplaneras och genomföras i syfte att stärka den enskilde individen.

Huvudmannen ska tillse att det finns en oberoende och utförarneutral funktion som arbetar med kartläggningsinsatser inom validering. Efter kartläggning kan validering i form av bedömning och värdering bli aktuell. Kartläggningen ska påvisa vilka fortsatta insatser som kan vara lämpliga för individen. För att tillförsäkra individen att de fortsatta insatserna utgår från vederbörandes behov ska den som medverkar vid kartläggning ges möjlighet att arbeta utifrån ett oberoende och utförarneutralt perspektiv.

Ansvariga myndigheter och organisationer inom arbetsmarknadsområdet ska tillse att den funktion som arbetar med kartläggningsinsatser inom valideringsområdet ges förutsättningar att metodiskt arbeta med kartläggning.

Samtliga ansvariga för verksamheter som genomför validering ska tillse att utförare av validering ges möjlighet till kompetensutveckling avseende till exempel förhållningssätt, metoder, modeller samt dokumentation vid validering.

1.6 Samverkan på regional nivå

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Regeringen bör stödja en regional samverkan under en implementeringstid för att främja ett effektivt resursutnyttjande och hög tillgänglighet. Verksamheter som arbetar med insatser inom validering, till exempel vuxenutbildning, arbetsförmedling, försäkringskassa samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer ska ges möjlighet att vid behov överenskomma om sådan regional samverkan. Stöd för regional samverkan förutsätter att validering inom såväl utbildnings- som arbetsmarknadsområdet främjas av en samverkan över kommungränserna.

I varje region bör det vara möjligt – om behov föreligger – att upprätta en regional samverkan inom validering. I ett flertal regioner finns redan en sådan samverkan. Vid ett eventuellt regeringsbeslut att i enlighet med Valideringsdelegationens utvecklingsarbete stödja nationellt framtagna stöd för validering bör regional samverkan inriktas på att verka för nationell likvärdighet i utfall av validering men med möjlighet att behålla en regional prägel utifrån varje regions förutsättningar. Den samverkan som fortsatt bör utvecklas eller nyetableras ska verka inom ett avgränsat ”upptagningsområde”. De verksamma i kommunerna/regionerna beslutar själva om upptagningsområdets regionala omfattning. Samverkan ska resultera i att det i regionen skapas förutsättningar vad gäller möjlighet och tillgång till valideringsinsatser på central, regional och lokal nivå. Regeringen bör under en implementeringsfas genom särskilda medel stödja en sådan regional samverkan.

Valideringsdelegationens avsikt med detta förslag är inte att staten ska ansvara för tillskapandet av regional samordning. Det är upp till de enskilda kommunerna och länen att bedöma behovet av sådan verksamhet. Valideringsdelegationen föreslår ej heller att staten bör ansvara för inrättandet och driften av regionala utförarverksamheter inom validering.

Det finns betydande erfarenheter att hämta från de regioner som har verkat för regional samverkan och planering i syfte att erbjuda och tillhandahålla valideringsmöjligheter för individer i den egna regionen. Valideringsdelegationen har besökt nära nog samtliga län/regioner (två län undantagna på grund av att föreskriven målgrupp inte hade möjlighet att samlas vid gemensam tidpunkt) och tillsammans med kommunala och regionala företrädare inom såväl utbildnings- som arbetsmarknadsområdet diskuterat hur det fortsatta arbetet med validering bör ske. De former för valideringsverksamhet som hittills har utvecklats präglas oftast av regionala förutsättningar vad det gäller till exempel inrättande, organisering och finansiering av verksamheterna. Detta har inneburit att valideringsmöjligheter inte har erbjudits i samma omfattning, med samma likvärdighet eller legitimitet runt om i landet. För att kunna utveckla en nationell strategi i arbetet med validering krävs likartade förutsättningar för regioner att medverka i detta utvecklingsarbete.

Regionernas förutsättningar att samverka och planera skiljer sig åt. I vissa delar av landet finns större förutsättningar till flexibla möjligheter, fler aktörer som kan utföra validering och fler branschföreträdare och valideringsmiljöer att tillgå. Men det kan samtidigt vara mer komplext att gemensamt samlas kring utvecklingsarbetet eftersom det är fler som ska samverka.

Regeringen bör därför under en implementeringsfas bevilja medel till regional verksamhet som syftar till att behålla den regionala planeringen samtidigt som regionerna ansluter sig till ett nationellt legitimt arbete med validering. Regeringen, eller den myndighet regeringen beslutar, ska upprätta kriterier för erhållande av sådant stöd. Vid uppfyllande av dessa kriterier ska sådan regional samverkan kunna erhålla statligt stöd.

Valideringsdelegationen föreslår att stödet ska baseras på antalet individer i regionen som är i arbetsför ålder och står utanför arbetsmarknaden eller utbildningssystemet. Stödet ska endast utgå under förutsättning att den regionala samordningsverksamheten kan uppvisa åtgärds- och handlingsplaner samt resultat av sitt arbete. Stödet ska utgå under den implementeringsperiod som krävs innan verksamheter fungerar enligt beslut och riktlinjer.

1.7 Kvalitet och kvalitetssäkring

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Kvalitetsarbete ska utgå från vedertagna bestämmelser inom vuxenutbildning, folkbildning, arbetsförmedling med flera eller de riktlinjer och kriterier som utarbetas av arbetsmarknadens parter och branschorganisationer.

Staten ska stödja kvalitetsutveckling och kvalitetssäkring av valideringsverksamhet i samverkan med företrädare för såväl arbetsmarknads- som utbildningsområdet. Den myndighet som vid eventuellt regeringsbeslut får i uppdrag att fortsatt ansvara för valideringsfrågor ska ges i uppdrag att tillse att riktlinjer för kvalitetssäkring är anpassade till validering.

I ansvaret för utveckling av metoder och modeller för validering ligger ett ansvar för kvalitetssäkring. Det är viktigt med tydliga riktlinjer vad gäller kvalitetssäkring, främst av det skälet att det till skillnad från bedömning av kunskapsmål som uppnåtts efter en genomförd utbildningsinsats råder ett helt annat förhållande när kunskap inhämtad i annan lärmiljö ska bedömas. Tillförlitlig kvalitetssäkring avseende validering är avgörande, oavsett om valideringen sker inom ramen för vuxenutbildning eller av utförare utsedd av branschorganisation eller liknande.

Kvalitetsarbete inom utbildningssektorn ska utgå från vedertagna bestämmelser men behöver anpassas till verksamhetsområdet validering. Verksamheter som arbetar med validering genom bedömning i förhållande till kursplaner ska

underställas de kvalitetskriterier och uppföljningssystem som gäller för det offentliga utbildningsväsendet för vuxna.

Den myndighet som utövar tillsyn inom det offentliga utbildningsväsendet för vuxna bör ges i uppdrag att härvid särskilt uppmärksamma verksamhet med validering.

Arbetsmarknadens parter genom till exempel branschorganisation eller yrkesnämnd avgör vilket behov av kvalitetsutvecklingsarbete och vilka kvalitetskrav som bör ställas. Branscher ansvarar för kvalitetsfrågor vad avser metoder, modeller och utförare.

Arbetsförmedlingen utarbetar och tillämpar internt framtagna kvalitetssäkringssystem avseende kartläggningsinsatser och upphandlingsrutiner.

1.8 Legitimitet

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Validering i form av bedömning av kunskaper och kompetens inom arbetsmarknadsområdet bör utgå från av arbetsmarknadens parter och branschorganisationer utvecklade ramverk och kriterier. Validering bör genomföras av yrkesbedömare utsedda av berörd bransch. I de fall det ej finns ansvarig branschföreträdare för ett yrkesområde, till exempel branschorganisation, yrkesnämnd eller motsvarande, bör nämnd eller råd av representativa yrkesföreträdare utses att delta i utveckling av yrkesbeskrivningar, valideringsmetoder och modeller.

Bedömning av kunskaper och kompetens inom utbildningsområdet kan i de fall det anses skapa ett mervärde för individen utgå från nationella kursplaner. Inom folkbildning finns motsvarande ämnesområden. Bedömning ska genomföras av kompetenta utförare.

Valideringsinsatser inom arbetsmarknadsområdet bör i första hand genomföras med utgångspunkt i kriterier och ramverk framtagna av branschorganisationer eller andra yrkesföreträdare på nationell nivå. Validering kan också äga rum med stöd av lokalt och regionalt framtagna yrkeskriterier. I dessa fall bör det klart framgå av dokumentationen att insatsen avser denna nivå.

Validering som genomförs inom ramen för det offentliga utbildningsväsendet för vuxna ska sträva efter att bekräfta och dokumentera individuella kunskaper och kompetenser i förhållande till kriterier beskrivna i form av kursplaner. Det ska således för individen vara möjligt att synliggöra även sådan kompetens som är likvärdig med det som beskrivs i kursplaner. Övriga nyckelkompetenser, generella

kompetenser eller kunskaper som inte finns beskriva i styrdokument ska också kunna bekräftas och dokumenteras under förutsättning att den som genomför valideringen har underlag för sådan bedömning och dokumentation. Med denna skrivning avser delegationen inte att kunskaper och kompetens behöver *mätas* mot kriterier i de styrdokument som är utformade för det offentliga utbildningsväsendet för vuxna.

Delegationen har ej i uppdrag att lämna förslag kring validering inom högre utbildning. Delegationen hyser emellertid en förhoppning om att kunskaper och kompetenser som genom validering bekräftats och dokumenterats inom kvalitets-säkrad verksamhet utanför den akademiska nivån ska kunna tjäna som underlag vid tillgodoräknande inom högre utbildning eller vid ansökan till högre utbildning och återopande av reell kompetens.

1.9 Likvärdighet

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: En individ ska beredas möjlighet att få sina kunskaper kartlagda och bedömda. De insatser som genomförs ska utgå från individens förutsättningar och behov samt präglas av en likvärdig process oavsett var i landet valideringen genomförs.

För att tillförsäkra individen en likvärdig utformning av valideringsverksamhet och möjlighet till anpassning av valideringsinsatsen utifrån individens förutsättningar bör tillvägagångssätt gällande kartläggning, utforskande validering, bedömning och värdering även fortsättningsvis utvecklas och utarbetas. Detta avser metoder inom intervjuteknik, kartläggning, observationer, praktiska och teoretiska bedömningsituationer med mera.

Det av delegationen påbörjade arbetet med framtagande av valideringsstöd utifrån ett såväl utforskande som bedömande perspektiv bör fortsätta att utvecklas, underhållas och implementeras. Det gäller dels stöd för verksamheter som genomför validering inom det offentliga utbildningsväsendet för vuxna och inom folkbildningsområdet, dels inom arbetsmarknadsområdet.

Den myndighet som ansvarar för att skapa förutsättningar för individer att oavsett funktionshinder delta i validering tillika utbildning eller arbete ska ansvara för att verksamma inom validering ges möjlighet till kompetensutveckling rörande vilka metoder och modeller som är särskilt anpassade för individer med funktions-

hinder. I de fall en utförare kan tillhandahålla särskild utrustning eller kompetens för genomförande av validering ska detta särskilt uppmärksammas såsom en fördel gentemot övriga aktörer. Sådan verksamhet ska ges ökade förutsättningar att erhålla medel för särskilt kostnadskrävande insatser av ansvarig myndighet.

Utförare av validering ska tillse att det finns samarbete med tolkstöd för genomförande av validering. Vid behov bör hänsyn vid upphandling tas till att utföraren kan erbjuda yrkeskompetenta utförare som talar andra språk.

1.10 Utförare

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Utförare av validering kan vara verksamma på lokal, regional och/eller central nivå.

De yrkeskategorier som utför validering är vanligen vägledare med ansvar för kartläggning, yrkes- eller ämneslärare inom vuxenutbildning och folkbildning eller av branschorganisation godkänd yrkesbedömare.

Inom kommunal vuxenutbildning (egenregi eller fristående utförare) där kommunen står för kostnader för genomförande av validering kan validering ske av vägledare i samverkan med ämnes- eller yrkeslärare.

Samma förutsättningar gäller utförare inom folkbildningsområdet.

Ansvärig myndighet för validering bör tillse att utförarna ges för uppdraget nödvändig utbildning.

Utförare är ofta verksamma inom områden som vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning, folkbildning, personalutbildning med flera. Utförare av insatser inom validering ska ansvara för att valideringsinsatsen genomförs kvalitetssäkrat och legitimt. Målet ska vara att synliggöra individens kunskaper och kompetenser utan att eventuella brister på kunskap och kompetens intygas.

En yrkesbedömare erhåller sitt mandat via godkännande av branschernas parter på central, regional eller lokal nivå. Vilken branschorganisation som givit yrkesbedömare detta mandat ska framgå av de dokument som utfärdas.

Yrkeslärare bör, förutom möjlighet att utfärda intyg och betyg inom vuxenutbildning, även kunna erhålla mandat att i egenskap av yrkesbedömare utsedd av central branschorganisation, genomföra och dokumentera kunskaper och kompetenser enligt kriterier utarbetade av respektive central branschorganisation/nämnd. För att erhålla sådant mandat ska yrkesläraren vid utförande av sådan

verksamhet stå under den centrala branschorganisationens/nämndens tillsyn.

Vid upphandlad validering bör övervägas om validering och eventuell kompletterande utbildning bör genomföras av samma utförare.

Ämneslärare bör i högre grad än idag nyttja möjligheten att utfärda intyg enligt gällande förordning inom det offentliga skolväsendet för vuxna.

1.11 Utveckling av metoder och modeller

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG:

Utbildningssektorn – Gymnasial nivå/KY-nivå

Den myndighet som har regeringens uppdrag att utveckla kursplaner och mål inom teoretiska ämnen ska ges i uppdrag att fortsatt utveckla metoder och modeller för att synliggöra och bekräfta individers kunskaper inom föreskrivna kunskapsområden. Den myndighet som har regeringens uppdrag att utveckla kursplaner och mål inom yrkesämnena ska ges i uppdrag att fortsatt utveckla metoder och modeller för att synliggöra och bekräfta individers kunskaper och kompetenser inom dessa områden.

Arbetsmarknad

Berörda branschorganisationer och parter på nationell nivå ska ges i uppdrag att fortsatt utveckla de metoder och modeller som är tillämpbara för individer som deltar i valideringsinsatser inom olika yrkesområden på arbetsmarknaden. Sådant uppdrag kan i särskilda fall också ges till regional eller lokal branschföreträdare. Vid uppfyllande av framtagna kriterier gällande sådant uppdrag ska statligt stöd erhållas.

Folkbildning

Folkbildningsrådet ska ges i uppdrag att fortsatt utveckla de metoder och modeller som är tillämpningsbara för de individer som deltar i valideringsinsatser inom folkbildningsområdet.

Vägledning

Den myndighet som har regeringens uppdrag att arbeta med vägledningsfrågor bör åläggas ansvar att fortsatt utveckla framtagna metoder och modeller inom kartläggningsområdet.

Utgångspunkten för varje branschorganisation bör vara att fortsatt analysera och definiera kompetensbehov inom branschen. Det underlag som utarbetas kan nyttjas även i andra syften, till exempel i utvecklingsarbetet med gymnasiala yrkesutbildningar, lärlingsutbildningar, KY-utbildningar, arbetsmarknadsutbildningar och liknande. En förutsättning för ett fungerande EQF- och ECVET-system är att det finns kända och etablerade nationella yrkeskriterier och utbildningsbeskrivningar. Valideringsinsatser kan då knytas till sådana nationella kriterier för att även kunna jämföras på internationell nivå.

Har kunskaper och kompetens inhämtats i formell, informell eller icke-formell miljö ska dessa kunna beskrivas utifrån de fyra kriterierna *fakta, färdigheter, förståelse och förtrogenhet*. Det innebär att nationella jämförelser/ramverk (NQF) måste skapas mellan det som inhämtas i olika lärmiljöer. Om till exempel en individ har kunskaper inom svetsområdet som intygats av bedömare med mandat från branschföreträdare ska dessa utan ny prövning kunna jämföras mot delar av kursplanesystemet.

1.12 Dokumentation

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Validering på individnivå ska dokumenteras. Dokumentation efter genomförd validering ska ske i form av skriftlig redogörelse över de kunskaper och kompetenser som kartlagts. Dokumentation ska utformas i form av utlåtande, intyg, betyg, certifikat, licens eller liknande.

Vid validering – oavsett om det handlar om kartläggning eller bedömning – ska individen ges möjlighet att få resultatet dokumenterat.

Utlåtande: Validering i form av kartläggning ska dokumenteras. För att ytterligare stödja individen i att synliggöra reell kompetens kan sakkunnig utforma sådant utlåtande som syftar till att beskriva en bekräftad kunskap/kompetens.

Intyg: I samtliga fall där kunskap/kompetens bedömts ska lägst intyg över denna kunskap/kompetens utfärdas.

Betyg: I de fall valideringen har påvisat tillräckligt underlag för betygssättning i kurs/ämne ska prövning genomföras och betyg utfärdas.

Kompetensbevis: I de fall validering inom ett föreskrivet kompetensområde har påvisat tillräckligt underlag bör valideringen dokumenteras i form av kompetensbevis, certifikat, licens m.m. Sådant dokument utfärdas av legitim företrädare inom branschen eller yrkesområdet.

Meritportfölj: Samtliga individer som valideras i form av kartläggning ska också ges möjlighet och stöd i utformande av meritportfölj. Denna meritportfölj kan även vara i form av e-portfolio (en elektronisk CV med digital information)

Europass: Individ som deltar i validering ska erhålla information om värdet av meritförteckning i form av Europass-meritförteckning och Europass-språkpasset. Övriga tre dokument (Europass-tillägget till slutbetyg, Europass-bilaga till examensbevis och Europass-mobilitet) som fylls i och ges ut av behöriga organisationer ska också informeras om i samband med valideringsinsatser.

Det är viktigt att föreskrifter och kommentarmaterial utarbetas avseende hur validering ska dokumenteras.

1.13 Individens försörjning under validering

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Individ som deltar i validering under orienteringskurs eller i annan verksamhet inom kommunal vuxenutbildning bör ha möjlighet att erhålla studiestöd.

Individer som ges möjlighet att delta i validering genom Arbetsförmedlingens eller Försäkringskassans försorg bör erhålla stöd via respektive myndighet.

I de fall arbetsgivaren initierar validering för redan anställd personal bör individen inte åsamkas några kostnader.

Det är viktigt att det är individens behov som styr validering och att inte frågan om studiestöd eller annan försörjning blir avgörande. Valideringsdelegationen anser att en individ som deltar i en valideringsinsats som bedöms vara skälig i förhållande till individens behov av validering och förutsättningar att delta i validering ska ha samma ekonomiska förutsättningar som deltagande i annan verksamhet som syftar till att stärka individens att erhålla arbete eller fortsatt utbildning.

Det kan innebära att individen snabbare kan erhålla eller återgå i arbete. Detta i sin tur innebär ökat oberoende och självständighet för den enskilde, men också en kostnadsbesparing för samhället.

1.14 Finansiering vid anordnande av validering

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Validering inom kommunal vuxenutbildning ska genomföras inom ramen för kommunens ansvar. Valideringen ska gemensamt ha initierats av individ och ansvarig för vuxenutbildning och utföras under liknande ekonomiska förutsättningar motsvarande deltagande i vuxenutbildning.

Validering som initierats av till exempel Arbetsförmedling eller Försäkringskassa i syfte att stärka individens ställning på arbetsmarknaden ska finansieras av respektive myndighet.

Validering som initierats av till exempel arbetsgivare i syfte att kompetenssäkra egen personal ska finansieras av arbetsgivaren.

Under ett antal år har en stor del av den valideringsverksamhet som bedrivits utanför det akademiska utbildningsområdet antingen finansierats via projektmedel erhållna genom EU-projekt, ESF-projekt och liknande. Medel har även erhållits från Integrationsverket, Nationellt centrum för flexibelt lärande, länsarbetsnämnder med flera. Anordnare av validering har varit vuxenutbildningsverksamheter (i kommunal regi eller fristående anordnare), anordnare inom branschområden, valideringscentra med flera. Detta har bidragit till en mycket varierad kostnadsbild vilket försvårar utvärdering av kostnader för validering. En valideringsprocess har beskrivits kunna kosta upp till 50 000 kronor. De stora skillnaderna i kostnadsberäkning beror bland annat på om kostnaderna för validering innefattar även andra insatser, till exempel kompletterande utbildning.

Valideringsdelegationen föreslår att kommunen genom sitt huvudmannaskap tillser att validering blir ett kontinuerligt inslag för varje enskild individ som åberopar reella kunskaper och kompetenser i samband med deltagande i kommunal vuxenutbildning. De verksamheter som arbetar inom vuxenutbildningen ska stödja individer i att synliggöra redan inhämtade kunskaper och kompetenser genom att erbjuda kartläggning, deltagande i orienteringskurs eller andra former av bedömning som resulterar i dokumentation. Validering är en separat åtgärd och kan innebära att kompletterande utbildning antingen synes nödvändig eller bedöms överflödigt. Det kan även innebära att individen ändrar inriktning på framtida studier.

Inom folkbildningsområdet råder motsvarande förutsättningar och möjligheter.

En Arbetsförmedling eller Försäkringskassa bör erbjuda validering i syfte att stödja individen att få tillträde till arbetsmarknad eller utbildning. En individ kan behöva sådant stöd efter en längre tids frånvaro från arbetsmarknaden av

ohälsoskäl, föräldraledigt med mera. För de individer som flyttar till Sverige ska validering vara en möjlighet att ta del av i de fall det är uppenbart att individens möjligheter att erhålla arbete väsentligt ökar om validering genomförs. I de fall Arbetsförmedling eller Försäkringskassa initierar sådan validering ska respektive myndighet ansvara för finansiering av valideringsinsatsen.

1.15 Forskning

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: En professorstjänst bör inrättas för att fortlöpande bedriva forskning och utvärdering av valideringens effekter för individen, samhället, utbildningssystemet och arbetsmarknaden. Forskningen bör ha kunskapsteoretiska utgångspunkter då svårigheter med att bedöma och jämföra yrkeskunskaper sammanhänger med den praktiska kunskapens särskilda form. Forskning kring hur kunskaper värderas kräver ett tvärvetenskapligt synsätt där normativa och kulturella aspekter synliggörs. Särskild vikt ska läggas vid de integrationspolitiska effekterna.

En professorstjänst i validering skulle skapa förutsättningar för forskning och ett ökat intresse för ett mer utvecklat förhållningssätt i synen på kunskap och kompetens. Inrättandet av en professorstjänst inom validering och kunskapsteori skulle även stärka förutsättningarna för att frågor kring validering blir ett inslag i grundutbildningen till vägledare och lärare. Det skulle kunna innebära intressanta forskningsprojekt utifrån nationella och internationella perspektiv.

Inrättandet av en professorstjänst bör innebära att forskning bedrivs avseende valideringens effekter på jämställdhet och integrationsfrågor.

1.16 Lärarexamen

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Målen för lärarexamen bör förtydligas avseende förhållningssättet till icke-formellt och informellt lärande. Av målen bör framgå att den lärarstuderande ska visa förmåga att validera, det vill säga att kunna analysera, bedöma, dokumentera och värdera elevers kunskaper oavsett var lärandet ägt rum.

De av Valideringsdelegationens förslag som avser validering utförd av lärare förutsätter att lärare inte enbart kan bedriva undervisning och sätta betyg, utan också

kan utföra validering. Detta förutsätter i sin tur att lärarutbildningen förmår ge studenterna ett utvecklat förhållningssätt till icke-formellt och informellt lärande.

Att genom förordningen om kommunal vuxenutbildning ålägga kommunen ett ansvar är inte tillräckligt för att beaktandet av icke-formellt och informellt lärande ska bli ett naturligt inslag i vuxenutbildningen. Även den pedagogiska personalen spelar en avgörande roll och likaså lärarutbildningen. I en enkätundersökning som genomfördes av Valideringsdelegationen 2006³ tillfrågades samtliga lärosäten som ger lärarutbildning om huruvida validering behandlades som en särskild kunskaps- eller metodikfråga i obligatoriska moment i den utbildning som bedrevs. En överväldigande majoritet av lärosätena svarade nej på frågan vilket ytterligare stärker skälen för en översyn av målen för lärarexamen.

3. Valideringsdelegationen (2006e), *Enkät angående inslag om validering inom lärarutbildningen, inriktning gymnasium och vuxenutbildning*, (Dnr: VLD 2006/82)

2. Förslag för att säkerställa en effektiv och kvalitetssäkrad bedömning av utländsk utbildning

De förslag som presenteras nedan återfinns även i avsnitt 8.3. Skälen till att förslagen i sin helhet förekommer i två avsnitt är dels att slutrapportens första del (samtliga förslag) ska kunna hanteras skiljt från övriga delar av rapporten, dels att avsnitt 8 (Valideringsdelegationens särskilda uppdrag om värdering av utländsk utbildning) ska kunna hanteras på samma sätt.

2.1 **Bedömningen/erkännandet så tidigt som möjligt efter ankomsten till Sverige**

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Migrationsverket ges i regleringsbrevet i uppdrag att ansvara för att frågan om personens utbildning och yrkeserfarenhet ställs till alla som flyttar till Sverige och erbjudande om och stöd med att begära värdering av utländsk utbildning och eventuell relevant yrkesverksamhet ges. Migrationsverket ska återrapportera uppdraget.

Migrationsverket ansvarar idag för tillstånd för bosättning i Sverige. Migrationsverket har också ansvar för den sökande, från asylsökningstillfället till dess att uppehållstillstånd har beviljats och bosättning i en kommun kan ske. Förfrågan om utbildning och erbjudande om och stöd med att begära värdering av utländsk utbildning och eventuell relevant yrkesverksamhet skulle Migrationsverket kunna ställa till alla asylsökande inom en månad efter det att personen kommit till mot-tagningsenheten. Övriga som flyttar till Sverige i avsikt att bosätta sig i Sverige bör få information om vart man vänder sig för att få sin utbildning och eventuella relevanta yrkesverksamhet värderad i samband med att de får veta att uppehållstillstånd beviljats.

Mot bakgrund av många utredningar, Valideringsdelegationens intervjustudie och Valideringsdelegationens pilotstudie är det uppenbart att andelen som får sin utbildning värderad är väldigt låg. I Integrationsverkets rapport ”Ett förlorat år”⁴ framgår att av nyanlända är det endast 24 procent med högskoleutbildning eller eftergymnasial utbildning och 4,9 procent med grundläggande eller gymnasial nivå som ett år efter folkbokföringen fått sin utländska utbildning värderad. Det tycks mera vara slumpen som avgör när och om en värdering görs. Det är svårt att ge och att finna information om vart man ska vända sig.

Personer söker sig fram och studerar ibland helt oplanerat eftersom de inte vet vad deras utbildning är värd och om de måste komplettera för att använda utbildningen i Sverige. De vet inte heller om de har en utbildning som är gångbar på den svenska arbetsmarknaden och som möjliggör att de kan få ett arbete i Sverige.

Desto tidigare en person får sin utbildning och ev. relevanta yrkesverksamhet värderad, ju tidigare kan bedömningen utgöra en del i den fortsatta planeringen för livet i Sverige⁵.

Alla som söker asyl i Sverige har rätt att under väntetiden få ingå i en organiserad sysselsättning⁶ (till exempel studier eller praktik). Ett utlåtande från en värdering kan ligga till grund för anskaffning av en praktikplats. Det är genom ett arbete inom kompetensområdet som personen upprätthåller sin kompetens, tränar sig i språket, skapar sig ett nätverk och blir en naturlig del av det svenska samhället.

En värdering som ligger till grund för en handlingsplan kan, som personerna i Valideringsdelegationens pilotstudie påpekade, ge ytterligare motivation för att lära sig svenska.

En värdering, som visar att en person har en utbildning som måste kompletteras i Sverige för att personen ska kunna söka ett arbete i linje med sin utbildning, kan också motivera personen att flytta till en ort där kompletteringsmöjligheter finns.

Ett tidigt erbjudande om en värdering visar att Sverige är intresserade av att ta tillvara personens kompetens.

4. Integrationsverket (2007a), *Ett förlorat år – en studie och analys av insatser och resultat under introduktionen första 12 månader*, INT-23-06-1483

5. Bland andra; Integrationsverket (2007a); Sveriges Kommuner och Landsting (2007), *Yrkesidentitet före etnicitet – Att synliggöra nyanländ kompetens*, Slutrapport från Programberedningen för integration i arbetslivet, ISBN 978-91-7164-216-5; Tidningen Folket, *Politiker mot väggen*, Artikel 2007-11-20

6. SFS 1994:137, Lag om mottagande av asylsökande m.fl., 4 §

Uppgifterna om en asylsökande persons utbildning och yrkesverksamhet finns enligt Migrationsverket idag i löpande text från utredningssamtalen och någon statistik går inte att få fram. Antecknas uppgifterna om utbildning och yrkesverksamhet i samband med att erbjudandet om värdering av utbildningen ges kan också statistik erhållas som kan ligga till grund för planering inom många områden inför kommande år.

2.2 En gemensam ingång för alla med utländsk utbildning

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: En gemensam ingång inrättas dit alla med utländsk utbildning vänder sig oavsett om utbildningen är avslutad eller oavslutad, om dokument finns eller ej och oavsett utbildningsnivå. Högskoleverket ges genom utökade resurser denna samordnande funktion. Den gemensamma ingången ska ha ansvar för information, vägledning och kvalitetssäkring av bedömningsprocessen.

"En sammanhållen organisation" för bedömning av utländsk utbildning

Kvalificerad första granskning:

- Dokumentens giltighet
- Om något behöver kompletteras
- Vem som ska delta i bedömningsarbetet, det vill säga handläggare HSV, VHS, NRP, eventuell Yrkeshögskola, vägledare, ämnessakkunniga på de olika nivåerna, det vill säga gymnasial nivå, postgymnasial- och/eller högskolenivå och/eller branscherna, det vill säga yrkesbedömare

Gemensam ingång – Högskoleverket
Kvalitetssäkring, vägledning, informationsansvar

Till denna gemensamma ingång vänder sig alla som behöver få sin utländska utbildning bedömd, det vill säga personer som flyttar till Sverige men också svenskar som studerat i andra länder och som inte är antagna till något svenskt lärosäte.

I uppdraget har delegationen begränsat sig till att föreslå en modell för bedömning av utländsk utbildning. Om personens yrkesverksamhet kan påverka bedömningens resultat ska den också bedömas. Med andra ord görs inte någon validering av personens hela reella kompetens. Det skulle naturligtvis vara önskvärt men får tas i ett senare steg. Först handlar det om att bedöma och erkänna de formella meriterna. I det fall en person

efter att vederbörande fått sitt erkännande söker till en högskoleutbildning ska respektive lärosäte alltid pröva personens möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen och därmed inte bara se till de formella meriterna utan till personens reella kompetens.

I Valideringsdelegationens kartläggningsarbete framkommer det mycket klart att det är svårt för en person som flyttat till Sverige att få veta vart vederbörande ska vända sig för att få sin utbildning och eventuella relevanta yrkeserfarenhet bedömd. Eftersom det idag saknas ett samordnat ansvar hänvisas personerna från en myndighet till en annan.

Högskoleverkets utlåtande omfattar endast den högre utbildningen. Många bifogar gymnasiebetyg till ansökan och utgår från att den också ska bli bedömd vid ett och samma tillfälle och finner efter några månader att de parallellt med Högskoleverkets handläggning skulle ha kunnat få sin gymnasiala utbildning bedömd av VHS. Den som har skickat ansökan till VHS får endast den gymnasiala delen bedömd och måste därefter kontakta Högskoleverket för att få eventuell högskoleutbildningen bedömd. Onödig väntetid uppstår därmed. Ibland har det gjorts en bedömning av den högre utbildningen, men den gymnasiala utbildningen som ligger till grund för den högre utbildningen har inte värderats. Detta får till följd att personen kanske har väglets till att börja studera på gymnasial nivå för att göra sig behörig till svensk högskoleutbildning⁷, det vill säga att personen har studerat ämnen på gymnasial nivå som vederbörande redan har ett stort antal högskolepoäng i från sitt hemland. Varken ur ett samhällsekonomiskt perspektiv eller ur ett individekonomiskt perspektiv är detta försvarbart.

Den gemensamma ingången ska ha ett övergripande ansvar för vägledning, information och kvalitetssäkring av processen. Här görs också en första kvalificerad granskning, det vill säga:

- granskning av de inskickade dokumenten,
- om komplettering av ansökan krävs för att en bedömning ska kunna göras,
- avgör vem som ska delta i bedömningsarbetet
- avgör om vägledning behövs
- expedierar resultatet av bedömningen

7. Bland andra; Bjurling, Carolina (2004), *Komma till sin rätt*, Högskoleverkets rapportserie 2004:37 R; Integrationsverket (2006b), *Rapport Integration 2005*; Gustavsson, Camilla (2006), *Av egen kraft*, Forsknings- och utvecklingsenheten för socialtjänstens individ- och familjeomsorg i nordvästra Stockholm, rapport 2006:4; Valideringsdelegationen (2007g), *Intervjustudie validering av högre utländsk utbildning*, Ramböll Management AB; Integrationsverket (2007a)

För att överföring av ärenden och/eller parallell handläggning av en individs olika utbildningsnivåer ska kunna göras effektivt ur tids- och kostnadsaspekt behöver man bygga upp en virtuell organisation mellan de berörda myndigheterna. I detta arbete kan den av VHS samordnade virtuella organisationen för hantering av sökande med utländsk utbildning tjäna som utgångspunkt.

Högskoleverket har redan idag mycket stor kunskap om hur dokument över högre utbildning från andra länder ska se ut för att vara giltiga. De ingår i många nätverk och har goda kontakter med utbildningsministerier och utbildningsanordnare i andra länder. Organisationen för granskning av utbildningsdokuments giltighet skulle kunna utvecklas till en ännu skarpare specialistfunktion än vad den är idag. Hit skulle också alla som får ett utländskt utbildningsdokument i sin hand kunna vända sig.

Administrativa och juridiska hinder måste undanröjas för att en myndighet, Högskoleverket ska kunna ha en samordnande funktion. Reglerna för hur sekretessbelagda uppgifter och personuppgifter hanteras över myndighetsgränserna måste också ses över.

2.2.1 Kvalitetssäkring

Som framgår av beskrivningen av Högskoleverkets uppdrag arbetar Högskoleverket mycket med att utveckla kvalitetsarbetet i sina egna bedömningar. Av enkäterna till universitet och högskolor framkommer det mycket tydligt att Högskoleverkets arbete med att bedöma och erkänna högre utländsk utbildning har ett mycket stort förtroende ute på lärosätena.

Högskoleverket deltar aktivt i det internationella samarbetet med att utveckla formerna för erkännande av högre utbildning. Högskoleverket ingår i flera nätverk som ENIC (European National Information Centre on academic mobility and recognition, som har Europarådet och UNESCO som huvudmän) och NARIC (National Academic Recognition Information Centre, som har Europeiska kommissionen som huvudman) samt i det nordiska nätverket Nordic National Recognition Information Centres (NORRIC). I alla dessa nätverk är kvalitetsfrågan ständigt på dagordningen och det görs överenskommelser om ömsesidig granskning av organisationen för och arbetet med erkännande.

De myndigheter som bedömer utländsk utbildning ska arbeta med kvalitetsfrågor inom sina respektive uppdrag men Högskoleverket får ett övergripande ansvar för granskningen av bedömningsprocesserna.

2.2.2 Vägledning

Högskoleverket och Verket för högskoleservice har inget uttalat vägledningsansvar men hamnar många gånger på grund av ärendets art i vägledande samtal. De måste hänvisa vidare till studie- och yrkesvägledare ute på lärosäten och i kommuner.

Som framgår av Valideringsdelegationens pilotstudie och i den studie som gjorts i Norge⁸ har vägledningen en viktig roll när det gäller bedömning av utländsk utbildning framför allt för personer som saknar dokument eller som har dokument som inte går att verifiera. Även den som har fullständig dokumentation och avslutad utbildning kan vara i behov av vägledning. Att bygga in en vägledningsfunktion i den gemensamma ingången måste ses som en viktig förutsättning för att det ska vara möjligt att bedöma all utländsk utbildning på ett effektivt och rättssäkert sätt.

Vägledarnas nära kontakt med och stöd från handläggarna som bedömer utländsk utbildning är oerhört viktig. Handläggarna som gör bedömningarna och vägledarna skulle kunna utgöra ett ömsesidigt ”ryggstöd” till varandra i arbetet.

Personer som behöver få sin utländska utbildning bedömd finns i hela landet. Metoder för vägledning via webb utvecklas mer och mer vilket kan ses som en möjlig väg. I flera fall kommer möjlighet till personliga möten vara viktig varför även regionala vägledare, som organisatoriskt är knutna till den gemensamma ingången, bör finnas. Var dessa regionala vägledare rent fysiskt bör placeras och hur många de bör vara bör Högskoleverket få ansvar att föreslå. Faktorer som hur den regionala indelningen kommer att se ut framöver och också resultatet av utredningen om *Myndighetssamverkan vid lokala servicekontor*⁹ kan spela in när det gäller antal och placering.

Den centrala vägledningen i den gemensamma ingången ska utveckla vägledningsverksamheten och ha ett kompetensutvecklingsansvar för de regionala vägledarna. De regionala vägledarna ska i sin tur ha ett ansvar för att bilda nätverk och sprida information till vägledare i kommuner och på högskolor som finns i den egna regionen.

2.2.3 Information

Under Valideringsdelegationens kartläggningsarbete har det framkommit att lättillgänglig information om hur det går till att få sin utbildning bedömd och erkänd

8. Nokut (2004), *Godkjenning av utenlandsk høyere utdanning for flyktninger med mangelfull dokumentasjon*, Rapport fra pilotprosjektet våren 2004

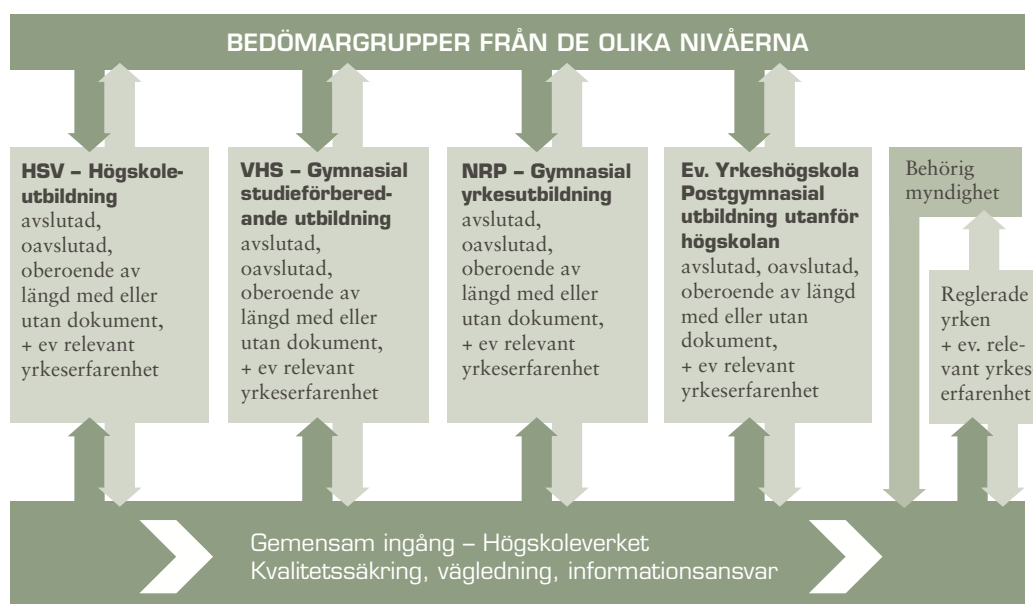
9. Kommittédirektiv 2007:68, *Myndighetssamverkan vid lokala servicekontor*

är viktig både för de som önskar få sin utbildning bedömd, för arbetsgivare och för alla som arbetar med personer som flyttat till Sverige.

Genom att lägga ansvaret för all information på en myndighet, Höskoleverket, kan informationen bli mer effektiv, målgruppsanpassad och enhetlig. Ingen behöver tvivla på vem man ska vända sig till och vem man ska hänvisa till för att få information.

Telefonservicen är viktig enligt arbetsgivarna i Valideringsdelegationens studie¹⁰ men en väl utvecklad informationsportal blir grunden för informationen.

2.3 Myndigheter som ska ha uppdraget att göra bedömning

10. Valideringsdelegationen (2007e), *Arbetsgivare och utländska akademiska meriter*, (Dnr: VLD 2007/92)

2.3.1 Högskoleverket

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Högskoleverket ges i regleringsbrevet i uppdrag att bedöma all utländsk högre utbildning och eventuellt relevant yrkesverksamhet oavsett utbildningens längd, oavsett om utbildningen är avslutad eller oavslutad och om dokument finns eller ej.

Högskoleverket ges genom utökade resurser möjlighet att till sig genom avtal knyta ämnessakkunniga bedömare från universitet och högskolor som stöd i bedömningsarbetet.

”Samhällets insatser för att stödja nyanlända vuxna invandrades etablering i arbete och utbildning har inte varit tillräckligt effektiva... Tiden för etablering i arbete, utbildning, boende och samhällsliv är därmed alltför lång för många nyanlända...”¹¹

Att låta alla, inte bara de med slutförd minst tvåårig examen, som kommer till Sverige så tidigt som möjligt få sin utbildning värderad kan bidra till en snabbare etablering. Högskoleverket har lång erfarenhet av bedömningsarbete, oerhört goda kunskaper om utbildningar i andra länder och genom sina nätverk goda kontakter med utbildningsministerier och utbildningsanordnare i andra länder. Universitet och högskolor har stort förtroende för Högskoleverkets bedömningsarbete. Kan bedömningarna göras på ett ställe med lång erfarenhet av bedömningsarbete och därmed goda kunskaper om utbildningar i andra länder skulle effektiviteten och rättssäkerheten öka.

Genom ratificering av Lissabonkonventionen¹² har Sverige åtagit sig att stödja personer som har utbildning men saknar dokument eller har dokument som inte går att verifiera i erkännandet av deras utbildning. Som framgår av enkäten till universitet och högskolor och av flera intervjustudier har dessa personer stora problem med att få sina utbildningar erkända. Under antagningsperioderna till universitet och högskolor är tiden mycket knapp och utrymme finns inte för att göra en bedömning som inte till stora delar baseras på dokument. Personerna får besked att de inte är behöriga och börjar därför med kompletterande studier ofta helt i onödan. Ett förhandsbesked från ett lärosäte för personer utan dokument

11. Regeringens proposition 2007/08:1, *Budgetpropositionen för 2008*, Finansdepartementet, utgiftsområde 13, kap 4

12. The Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region

tycks inte heller vara möjligt att få. En del lärosäten ger förhandsbesked men de har inte någon skyldighet att göra detta och för personer som saknar dokument förekommer det ytterst sällan.

För att Högskoleverket ska kunna göra en rättvisande bedömning åt personer som saknar dokument eller har dokument som inte går att verifiera måste Högskoleverket kunna få stöd av ämnessakkunniga bedömare. Genom avtal med universitet och högskolor ska Högskoleverket till sig kunna knyta bedömare med kunskaper inom olika ämnesområden. Dessa bedömare ska bilda ett nätverk som tillsammans med bedömningshandläggare från Högskoleverket och vägledare i den gemensamma ingången ger stöd åt varandra och diskuterar metoder och förhållningssätt i bedömningsarbetet.

Lärosätenas arbete med metoder för att pröva reell kompetens vid behörighetsbedömningarna och dessa nätverks arbete med metoder för erkännande av utländsk utbildning kan ge ömsesidigt stöd åt varandra.

Bedömarna knutna till Högskoleverket skulle också kunna utgöra ett stöd för lärosätena i deras arbete med tillgodoräkningen.

2.3.2 "Den planerade Yrkeshögskolan"

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Den planerade Yrkeshögskolan ges i regleringsbrevet i uppdrag att bedöma all utländsk postgymnasial utbildning utanför högskolan och eventuell relevant yrkesverksamhet oavsett utbildningens längd, oavsett om utbildningen är avslutad eller oavslutad och om dokument finns eller ej. Den planerade Yrkeshögskolan ges resurser för att till sig genom avtal knyta ämnessakkunniga bedömare från lärosäten med yrkeshögskoleutbildning som stöd i bedömningsarbetet.

Idag finns inte något samlat ramverk för utbildning på postgymnasial nivå utanför högskolan. En utredning har bland annat till uppdrag att "göra en analys av och lämna förslag till hur eftergymnasiala yrkesutbildningar utanför högskolan skall sammanföras under ett gemensamt ramverk benämnt Yrkeshögskolan".¹³

Kommer denna myndighet med ansvar för både dimensionering och kvalitets-säkring av eftergymnasiala utbildningar utanför högskoleområdet till stånd borde

13. Kommittédirektiv 2007:50, *Utredning om införandet av en yrkeshögskola* och Kommittédirektiv 2007:121, *Tilläggsdirektiv till Yrkeshögskoleutredningen (U2007:07)*

denna myndighet vara lämplig att ansvara för erkännande av utländska postgymnasiala utbildningar.

På samma sätt som bedömare knyts till Högskoleverket skulle bedömare från olika postgymnasial utbildningar kunna knytas till ”den planerade Yrkeshögskolan”.

Bedömarna knutna till ”den planerade Yrkeshögskolan” skulle också kunna utgöra ett stöd för olika postgymnasiala utbildningar i deras arbete med tillgodoräkningen.

2.3.3 Verket för högskoleservice

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Verket för högskoleservice ges i regleringsbrevet i uppdrag att bedöma all utländsk studieförberedande gymnasial utbildning och de studieförberedande delarna i en utländsk yrkesförberedande gymnasieutbildning och eventuell relevant yrkesverksamhet oavsett utbildningens längd, oavsett om utbildningen är avslutad eller oavslutad och om dokument finns eller ej. Verket för högskoleservice ges möjlighet att vid behov anvisa en person till en orienteringskurs inom kommunal vuxenutbildning eller genom utökade resurser ges möjlighet att vid behov köpa orienteringskurs inom kommunal vuxenutbildning som stöd i bedömningsarbetet.

Verket för högskoleservice gör idag preliminära bedömningar av utländska gymnasieutbildningar i relation till förkunskapskrav till högre utbildning. Om dokument saknas, dokumenten inte går att verifiera eller om utbildningarna är oavslutade gör inte VHS någon bedömning. Personen vet då inte vad utbildningen har för värde vilket ibland leder till att långa och extra kompletteringar blir följden. Kan bedömningarna göras på ett ställe med lång erfarenhet av bedömningsarbete och därmed goda kunskaper om utbildningar i andra länder skulle effektiviteten och rättssäkerheten öka.

Valideringsdelegationen har lämnat författningsförslag när det gäller validering av gymnasial utbildning. Hur stödet till Verket för högskoleservice av ämnessakkunniga bedömare i bedömningsarbetet utformas kommer att vara beroende av hur besluten blir när det gäller författningsförslagen.

2.3.4 Nationellt referenscentrum för yrkesutbildning inom Skolverket – NRP (National Reference Point)

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: NRP ges i regleringsbrevet för Skolverket i uppdrag att bedöma de yrkesmässiga delarna i en utländsk yrkesförberedande gymnasieutbildning och eventuell relevant yrkesverksamhet oavsett utbildningens längd, oavsett om utbildningen är avslutad eller oavslutad och om dokument finns eller ej. NRP ges resurser för att kunna anlita yrkesbedömare som stöd i bedömningsarbetet.

Ett av NRP:s uppdrag är att i samarbete med andra länders NRP hitta möjligheter för att jämföra olika typer av yrkeskvalifikationer. Vid förfrågan gör NRP redan idag en del bedömningar av utländska yrkesutbildningar men har inte den uppgiften som sitt uppdrag.

NRP har genom sina nätverk goda kontakter med anordnare av yrkesutbildningar i andra länder.

NRP finns idag inom Skolverket. Skolmyndighetsutredningen¹⁴ har i sitt nyligen lämnade betänkande inte föreslagit någon förändring för NRP:s placering utan skriver att frågan bör utredas närmare.

Valideringsdelegationen har diskuterat med representanter för NRP möjligheten att åta sig ett uppdrag att värdera utländska gymnasiala yrkesutbildningar. Dessa ser att NRP i samarbete med Höskoleverket, Verket för högskoleservice och den planerade Yrkehögskolan har goda förutsättningar att utveckla en sådan verksamhet.

2.3.5 Behöriga myndigheter

Även när det gäller reglerade yrken är det idag svårt att veta vart man ska vända sig för att få sin utländska utbildning värderad. Genom att låta den gemensamma ingången, Höskoleverket, vara ingångsmyndighet även för dessa skulle denna svårighet elimineras. Auktorisationen ges som idag av behörig myndighet.

I svaren till Valideringsdelegationens enkät till universitet och högskolor framkommer det önskemål om att inte bara den behöriga myndigheten gör en bedömning om möjlighet till auktorisation utan att också utbildningen som ligger till grund för auktorisationen värderas.

14. SOU 2007:79, *Tre nya skolmyndigheter*, Betänkande av Skolmyndighetsutredningen, Utbildningsdepartementet

2.3.6 Samverkan mellan myndigheter som har uppdrag att göra bedömningar

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: Myndigheterna som har uppdraget att värdera utländsk utbildning ges i respektive myndighets regleringsbrev i uppdrag att samverka med övriga myndigheter som värderar utländsk utbildning. Hur samverkan skett ska återrapporteras.

Som tidigare nämnts ska den gemensamma ingången, Högskoleverket, ha ett övergripande ansvar för vägledning, information och kvalitetssäkring av processen.

Här görs också en första kvalificerad granskning, det vill säga:

- granskning av de inskickade dokumenten,
- om komplettering av ansökan krävs för att en bedömning ska kunna göras,
- avgör vem som ska delta i bedömningsarbetet
- avgör om vägledning behövs
- expedierar resultatet av bedömningen

För att bland annat organisera bedömningsprocessen, utveckla metoder för processen, utveckla nätverk i bedömargrupperna krävs ett nära samarbete mellan de myndigheter som har uppdrag att värdera utländsk utbildning.

2.4 Bindande beslut

VALIDERINGSDELEGATIONENS FÖRSLAG: De utlåtanden som ges efter en värdering av Högskoleverket, den planerande Yrkeshögskolan, Verket för högskoleservice och NRP bör vara juridiskt bindande beslut. Vad beslutet ska innehålla anges i föreskrifter.

Med ett bindande beslut ökar rättssäkerheten för den enskilde både vid ansökan till fortsatta studier och tillträde till arbetsmarknaden. En myndighet blir ansvarig för beslutet. Idag kan en person få en bedömning från Högskoleverket eller VHS, som är icke-bindande beslut, och en annan bedömning av ett lärosäte och ytterligare en tredje bedömning från ett annat lärosäte. Lärosätenas bedömningar är bindande för det utfärdande lärosätet men behöver inte följas av något annat lärosäte.

Genom att utlåtandet blir ett beslut ges den som fått utlåtandet möjlighet att överklaga. Vilken instans som ska vara överklagandeinstans behöver utredas ytterligare.

Utgångspunkten vid samtal med Arbetsförmedlingen, studie- och yrkesvägledare och arbetsgivare är helt klar.

Lärosätena har god tilltro till Högskoleverkets bedömningar och gör oftast ingen annan bedömning. Lärosätena följer oftast Verket för Högskoleservice preliminära bedömningar.

Ett utlåtande som är en rekommendation utgör ett osäkerhetsmoment både för den person som blivit bedömd och den vägledare som ska vägleda för fortsatta studier i Sverige.

När en person med examen från svensk utbildning söker till ett universitet eller en högskola ska universitetet eller högskolan ifråga pröva om personen är behörig till den sökta utbildningen, antingen utifrån utbildningsmeriterna eller utifrån andra omständigheter. Det som är avgörande är om den sökande har möjlighet att tillgodogöra sig den sökta utbildningen. Förhållningssättet ska inte vara annorlunda om en person med utländsk utbildning söker till universitetet eller högskolan. En sökande med utländsk utbildning som inte är bedömd av en myndighet som har uppdraget att bedöma utländsk utbildning, kan inte anses som obehörig bara för att den saknar beslut från en sådan myndighet. Personens möjligheter att tillgodogöra sig den sökta utbildningen måste alltid prövas.

En person ska inte heller kunna nekas att få en begäran om ett tillgodoräknande prövad bara för att vederbörande inte har ett beslut från en myndighet som har till uppdrag att bedöma utländsk utbildning.

I svaren till enkäten till universitet och högskolor uttrycker några lärosäten att det finns problem med lärosätenas bedömningar:

”HSV gör ingen bedömning på kortare utbildningar eller när de som söker saknar examen. Dessa kan bli hänvisade till den lokala högskolan som kan ha bristande kompetenser om andra länders utbildningar. En mindre högskola har inte den mängden ansökningar som behövs för att kunna bygga en erfarenhetsbank. Det kan även vara så att en sökande blir bedömd av flera högskolor samtidigt men får olika bedömningar gjorda.”

”Ett problem ibland är de skilda bedömningsnormerna mellan lärosätena.”

Personer med utländsk utbildning kommer inte att vända sig till flera olika myndigheter för att få veta vem som ger mest valuta för utbildningen.

Personen kan själv söka information om behörighetskrav till olika utbildningar och själv avgöra om komplettering behöver göras.

Mindre tid och resurser åtgår totalt både för de olika inblandade myndigheterna och för den person som önskar få ett erkännande. Alla måste inte börja från början varje gång de möts av en utländsk utbildning.

Inget lärosäte har så stora resurser, varken personella eller ekonomiska, att de kan upprätthålla samma kompetens och samma möjligheter till nätverksbyggande som en myndighet som har som en av sina huvuduppgifter att bedöma och informera om utländsk utbildning.

Kvaliteten i metoder och rutiner säkras lättare om uppdraget att värdera och erkänna utländsk utbildning begränsas till ett mindre antal myndigheter.

Ifrågasättandet av legitimiteten och eventuella problem kan uppstå om inte bedömningen har en officiell status. Vid workshop med arbetsgivare påpekades: *”bedömningen ska vara ett officiellt åtagande”*.

2.4.1 Bedömningshandböcker

I Lissabonkonventionen betonas på flera ställen att principerna vid erkännande ska vara öppenhet och rättvisa. Den som har en utländsk utbildning bör lätt kunna sätta sig in i och förstå vilka grunder bedömningen görs utifrån. Bedömningarna är individuella ärenden men en utbildning genomförd vid samma lärosäte, vid samma tidpunkt och med i huvudsak samma ämnesinnehåll ska bedömas lika.

Som grund för de olika myndigheternas uppdrag att göra bedömningar bör det finnas bedömningshandböcker för alla nivåer det vill säga riktlinjer för hur en utbildning från ett visst land ska bedömas. Dessa ska utarbetas och beslutas av den gemensamma ingången, Höskoleverket, i samråd med representanter för de övriga bedömningsmyndigheterna och lärosäten inom de olika nivåerna. Bedömningsmyndigheterna och lärosäten inom de olika nivåerna utser sina representanter.

Det finns redan idag en utländsk bedömningshandbok¹⁵, en rekommendation om hur utländsk gymnasieutbildning ska bedömas. Bedömningshandboken är framtagen av en arbetsgrupp inom Sveriges Universitets- och högskoleförbund (SUHF). I svaren till enkäten till universitet och högskolor framgår det att i stort sett alla följer denna utländska bedömningshandbok.

15. SUHF, Expertgruppen för studieadministrativa frågor, <http://www.suhf.se/Templates/Article0.aspx?PageID=87df85a1-60ad-4a71-b41e-d89e9cb7cb38> (tillgänglig 2007-12-19)

I intervjuerna i samband med *En kartläggning av VHS virtuella organisation under vårantagningen 2007*¹⁶ framkom:

”För det andra måste kvalitetssäkringen i bedömning av utländsk gymnasieutbildning stärkas. Den utländska bedömningshandboken, vilken används av i stort sett samtliga universitet och högskolor som arbetar med bedömning, bör dels uppdateras mer regelbundet och dels bli tydligare och mer omfattande. Denna studie har visat att det finns brister som leder till olika tolkningar av tillämpningarna vilka i sig leder till att kvaliteten och likvärdigheten i bedömningarna blir lidande. För att en kontinuerlig revidering av den utländska bedömningshandboken skall vara möjlig krävs dels att resurser avsätts till utredning av utländska utbildningssystem, dels att de inblandade parterna är överens om hur ansvaret skall fördelas.”

Universitet och högskolor har också genom en arbetsgrupp *Arbetsgrupp för utarbetande av handbok för bedömning av utländska akademiska meriter* inom Sveriges Universitets- och högskoleförbund (SUHF)¹⁷ påbörjat ett samarbete när det gäller att utarbeta och underhålla en handbok med gemensamma riktlinjer för bedömning av främst grundläggande behörighet för program på avancerad nivå och verifiering av meriter. Som Valideringsdelegationen kan förstå utgår handboken mycket från de riktlinjer för bedömning som Högskoleverket använder sig av.

Dessa befintliga bedömningshandböcker kan utgöra grund för de bedömningshandböcker som ska ligga till grund för de olika myndigheternas bedömningsarbete och som Högskoleverket bör få i uppdrag att utarbeta, uppdatera och besluta om.

Bedömningshandböckerna bör finnas lättåtkomliga för alla intresserade, det vill säga åtkomliga på Högskoleverkets hemsida och inte lösenordsskyddade.

2.4.2 Ämnessakkunniga bedömargrupper

En förutsättning för att bedömningarna ska kunna bli ett juridiskt bindande beslut som föreslås ovan är att handläggarna på de olika myndigheterna som gör bedömningen har möjlighet att vända sig till ämnessakkunniga bedömare för stöd, diskussion och/eller validering beroende på ärendets karaktär.

16. Valideringsdelegationen (2007a), *Kvalitet och effektivitet i bedömning av utländska gymnasie-meriter vid antagning till högskolan*, (Dnr: VLD 2007/41)

17. SUHF, Arbetsgrupp för utarbetande av handbok för bedömning av utländska akademiska meriter, <http://www.suhf.se/Templates/Article0.aspx?PageID=7a745ff3-db32-4499-9375-79912df31e12> (tillgänglig 2007-12-19)

2.5 Presentation av resultatet av ett erkännande

Valideringsdelegationens förslag som framgår ovan är att en person som flyttar till Sverige ska erbjudas att få sin utbildning och eventuella yrkesverksamhet värderad så tidigt som möjligt. Värderingen ska ligga som första grund för en fortsatt planering av livet i Sverige.

I vilka sammanhang som erkännandet kommer att brukas i framtiden är inte känt vid bedömningstillfället. Tänkta situationer är vid arbetsansökan, vid ansökan till utbildning och som underlag för ett tillgodoräkande.

Exempel på hur ett dokument som presenterar resultatet av ett erkännande kan se ut framgår sist i avsnitt 8. Ett exempel är om utlåtandet är ett bindande beslut (avsnitt 8.9) och ett exempel är om utlåtandet är beslut från behörig myndighet men en rekommendation från de övriga myndigheter som har uppdraget att bedöma utländsk utbildning (avsnitt 8.10).

Vad exemplen vill visa är vilka uppgifter som bör finnas med i ett sådant dokument. Hur den slutliga utformningen blir måste överlåtas åt Högskoleverket att avgöra i samråd med de övriga myndigheterna som har uppdraget att bedöma utländsk utbildning.

En sammanfattning av besluten på framsidan av en omslag/kappa i kombination med de olika myndigheternas beslut ger personen som fått sin utbildning värderad möjlighet att välja vad som ska presenteras, ibland räcker det med sammanfattningen, det vill säga omslaget/kappan, ibland bara med ett separat beslut och ibland bör både omslaget/kappan och alla besluten finnas med.

3. Uppdrag att lämna författningsförslag rörande genomförande och dokumentation av validering m.m.

I enlighet med uppdrag lämnades följande författningsförslag till regeringen den 17 augusti 2007. Eftersom förslagen utgör en viktig del av Valideringsdelegationens arbete och är nära sammankopplade med övriga slutsatser och förslag finns emellertid skäl att redogöra för dem också i slutrapporten, i anslutning till övriga förslag.

3.1 Uppdrag

Valideringsdelegationen fick enligt regeringsbeslut i uppdrag att lämna författningsförslag rörande dels genomförande av validering, dels hur resultatet av en validering ska dokumenteras.¹⁸ I författningsförslaget skulle ingå en definition av begreppet validering med utgångspunkt i den definition av validering som återfinns i tidigare förslag till vuxenutbildningslag¹⁹, nämligen att validering är en utforskande process som innebär en strukturerad bedömning, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats. Valideringsdelegationen skulle också göra en bedömning av ekonomiska konsekvenser till följd av författningsförslagen.

Valideringsdelegationen anser att det vore önskvärt om det viktiga arbetet med validering kunde fungera inom landet utan reglering i lag och förordning. Med anledning av att validering är ett så viktigt inslag inom det offentliga skolväsendet för vuxna finner Valideringsdelegationen emellertid det berättigat att ur ett likvärdighetsperspektiv lämna dessa förslag.

Med hänsyn till det pågående arbete med ny skollag är det möjligt att vissa förslag redan bearbetats i det interna arbetet på Utbildningsdepartementet.

18. Regeringsbeslut U2006/5870/SV (Se bilaga 1B)

19. Ds 2005:33, *Vuxenutbildningslag*, Utbildningsdepartementet

Valideringsdelegationens förslag är framtagna utifrån gällande skolförfattningar (1985 års skollag och därtill hörande skolformsförordning).

3.2 Sammanfattning

I en av Valideringsdelegationen nyligen genomförd enkät svarar över 90 procent av kommunerna att de tillhandahåller validering inom ramen för kommunal vuxenutbildning. Begreppet validering har de senaste tio åren använts för att beskriva insatser som syftar till att bedöma och värdera reell kunskap och kompetens – oavsett var lärandet skett.

Redan innan begreppet började nyttjas fanns inom kommunal vuxenutbildning olika möjligheter att ”validera”. Validering utfördes ofta inte enligt likvärdiga principer över landet, men insatserna ifrågasattes sällan på vare sig kommunal, regional eller nationell nivå.

I samband med Kunskapslyftet uppmärksammades kommunerna på möjligheten att genomföra validering inom ramen för orienteringskurser. Det innebar att individen under en begränsad tid gavs möjlighet till bedömning och värdering av tidigare inhämtade kunskaper och kompetens. Studietiden kunde därmed förkortas, eller den studietid individen hade till förfogande kunde nyttjas till att inhämta nya kunskaper. Emellertid ledde detta till att validering ofta utformades som en prövning av kontrollerande karaktär i syfte att mäta, snarare än att synliggöra, individens kunskaper.

Ett sådant förhållningssätt innebär givetvis stora svårigheter för de individer som inhämtat sitt kunnande i andra lärmiljöer än inom utbildningsväsendet eller i andra länder. Trots att validering i första hand ska utgå från att beskriva *vad* individen kan, förekommer situationer där det fortfarande snarare handlar om att pröva *om* individen besitter just de kunskaper som finns beskrivna i nationella styrdokument.

Validering är numera en etablerad verksamhet inom kommunal vuxenutbildning, men behöver utvecklas i förhållande till sådana kunskaps- och kompetensområden som ligger utanför den kommunala vuxenutbildningens ansvarsområde. Valideringsdelegationens författningsförslag utgår från följande:

- Definition av begreppet validering
- Hur validering bör genomföras
- Hur validering bör dokumenteras

3.3 Utgångspunkter för författningsförslagen

Förslagen till författningstext utgör en del av Valideringsdelegationens förslag för att, i enlighet med dess uppdrag, ”säkerställa fortsatt verksamhet med validering”. Valideringsdelegationen har som utgångspunkt att arbetet med validering inom det offentliga utbildningsväsendet för vuxna ska ses som en av flera likvärdiga åtgärder. Skälet är främst att om en åtgärd ges större uppmärksamhet på organisationsnivå kan andra åtgärder hamna i skymundan. Den viktigaste utgångspunkten måste vara individperspektivet och att utgå från en individs behov. I skollagen kap 11 talas det om kommunal vuxenutbildning, vilket självfallet även innefattar ett antal samverkande åtgärder förutom kommunens ansvar att tillhandahålla utbildningsinsatser. Samtliga utbildningsinsatser torde bli mest effektivt nyttjade om såväl vägledning som validering legat till grund för bedömning av utbildningsbehov. I vissa fall kan sådana insatser påvisa att ingen ytterligare utbildning är nödvändig. Individens kunskaper och kompetens kan anses vara jämförbara och likvärdiga med kunskaper på gymnasial nivå, så att intyg eller betyg kan utfärdas.

Valideringsdelegationen är av uppfattningen att möjligheten att genomföra validering inom ramen för orienteringskurs fortfarande är den lämpligaste insatsen. Valideringsdelegationen baserar sitt ställningstagande på att:

- Det redan finns en etablerad verksamhet med orienteringskurs
- En orienteringskurs kan genomföras anpassad utifrån varje individs behov och förutsättningar
- Det finns möjlighet att erhålla studiestöd vid deltagande i orienteringskurs

En orienteringskurs ska enligt nuvarande förordning ha ett eller flera av följande syften:

- Medverka till väl underbyggda beslut om studie- eller yrkesval,
- ge ökade studietekniska färdigheter,
- utgöra en introduktion till kurser inom olika kunskapsområden,
- ge tillfälle till bedömning av en studerandes kunskaper och färdigheter inom olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav.

Innebörden i begreppet ”orienteringskurs” syftar till att individen bland annat får stöd och hjälp i att bedöma sitt kunnande och sin kompetens. En vuxen som inte har deltagit i ett formellt lärande kan känna sig osäker på vilket värde dessa reella kunskaper och kompetenser har. Vid deltagande i en orienteringskurs får individen möjlighet att synliggöra och definiera kompetenserna innan det sker någon

form av värdering av dessa kunskaper och kompetenser. Det är också möjligt att få tillfälle till bedömning utifrån andra kriterier och i förhållande till *andra kunskapskrav*, till exempel yrkeskrav på arbetsmarknaden, vilket ger den kommunala vuxenutbildningen en frihet att synliggöra kunskap och kompetens som inhämtats i ett icke-formellt eller informellt lärande. Att därefter kunna intyga vad som synliggjorts måste vara oerhört värdefullt inför andra inslag inom orienteringskursen och i det fortsatta lärandet.

3.4 Begreppet validering

Det finns starka skäl för att i författningstext definiera begreppen validering kontra prövning. Såväl prövnings- som valideringsbegreppet innebär enligt vedertagen definition att en *bedömning* sker. Det kan ytterligare beskrivas i termer av att prövning avser att göra en bedömning *om* individen besitter vissa på förhand bestämda kunskaper och att valideringsprocessen snarare utgår från att bedöma *vad* individen kan, oavsett kompetensområde. Det som ytterligare försvårar användandet och möjligheten att skilja på dessa begrepp är det resultat som förväntas efter genomförd prövning eller validering. I de fall individen inte bedöms ha tillräckliga kunskaper efter genomförd prövning ska betygen IG utfärdas. Alternativet är att istället genomföra en validering och få ett intyg över vilka kunskaper individen har. I departementsskrivelsen Validering m.m. – fortsatt utveckling av vuxnas lärande framgår att: ”I de fall som validering visar att individen har kunskaper motsvarande hel kurs, kan den ge underlag för betygssättning”²⁰. Detta skulle kunna avhjälpas genom att se validering som en process och att prövning kan bli ett resultat av denna process. Betyg kan, men behöver inte, vara en del av dokumentationen i samband med validering.

Vad som ytterligare behöver definieras är begreppet *kartläggning*. I verksamheter inom validering förekommer även kartläggningsinsatser under benämningen validering. Valideringsdelegationen är av åsikten att om validering ska beskrivas som en process bör denna process inledas med en kartläggning av individens samlade kompetens. En väl genomförd kartläggning bidrar till mer genomtänkta kommande insatser i processen. Alternativet är givetvis att inte beskriva validering

20. Ds 2003:23, *Validering m.m. – fortsatt utveckling av vuxnas lärande*, Utbildningsdepartementet, sid. 24

som en process, utan att endast tala om erkännande, bedömning och värdering av kunskaper och kompetens, det vill säga att helt enkelt renodla användandet av begreppet *validering*. Flertalet verksamheter som idag arbetar med validering inleder sitt arbete med en kartläggning av individens kunskap och kompetens. Meritportföljer och CV utarbetas utan att det nödvändigtvis har skett en bedömning eller värdering av individens kunskaper. Även sådana inslag benämns ofta validering.

Begreppet validering används även i sammanhang som handlar om att erkänna utländska akademiska betyg i förhållande till svenska utbildningar. Det innebär att det inte sker någon validering av individens reella kunskap och kompetens, det vill säga att fokus inte ligger på individens kompetens utan snarare på den utbildning som ska jämföras och värderas. I sådana fall handlar det mer om erkännande av utländska utbildningar vilket inte är en ny företeelse inom den akademiska världen. I samband med att begreppet validering började etableras kom ofta erkännande av utbildningar att jämföras med validering. Den definition som Valideringsdelegationen utgår ifrån motsvaras närmast av *bedömning av reell kompetens för behörighet eller tillgodoräkning*.

3.5 Genomförande av validering

Valideringsdelegationen har under sin verksamhetstid märkt ett stort behov av att valideringsprocessen beskrivs utifrån ett antal delprocesser. Det är emellertid viktigt att påpeka att de delprocesser som nedan beskrivs, till skillnad från många andra processer, går att genomföra oberoende av varandra. Delarna i processen kan genomföras av skilda aktörer och med olika finansieringssystem. Ett ytterligare starkt skäl för att beskriva valideringsprocessen som ett antal delprocesser är att statistik kring genomförd validering kan förbättras och följas upp – oavsett vilken aktör som genomfört en delprocess.

I 13 kap 4 b § skollagen finns begreppet validering beskrivet som ett viktigt inslag inom svenskundervisning för invandrare (sfi). Liknande skrivning bör införas att gälla för alla som deltar i kommunal vuxenutbildning, det vill säga att undervisning kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Personer med utländsk kompetens valideras ofta trots att deras kunskaper redan är dokumenterade, om än i utländska betyg. Syftet har då varit att mäta deras kunskaper i förhållande till svenska gymnasiebetyg. Valideringsdelegationen har i tidigare lägesbeskrivning och delrapport pekat

på problemet med att detta kan innebära en degradering av en individs faktiska kunskaper och kompetens.

Det har underlättat för verksamma inom validering att Valideringsdelegationen har beskrivit ett antal av varandra oberoende inslag som möjliggör en effektivare validering. Valideringsdelegationen har valt att beskriva de olika delprocesserna enligt följande:

Översiktlig kartläggning – syftar till att genom en kortare intervju och dokumentinsamling ge en övergripande bild av individens kunskaper och kompetens.

Fördjupad kartläggning – syftar till att genom en längre intervju och genomgång av befintliga dokument avgöra om behovet finns för ytterligare bedömning och värdering. I de fall det är svårt att avgöra vilka insatser som kan vara lämpliga bör expertis tillkallas för att medverka i förslag till åtgärder.

Kompetensbedömning för intyg – syftar till att bedöma individens kunskaper med metoder eller modeller som påvisar vad individen kan. Vid sådan bedömning kan utgångspunkt tas i kriterier från etablerade kunskaps- och kompetensområden, men individen ska erhålla dokumentation i form av intyg över vilka moment eller delar av till exempel en kurs individen behärskar. Intyg ska också användas i de fall individen kan påvisa kunskap och kompetens som ej finns beskrivna i ett svenskt utbildnings- eller yrkessystem, men där det inte finns någon tvekan om att individen har värdefull kunskap och kompetens att beskriva.

Kompetensbedömning för betyg, certifikat, licens m.m. – syftar till att bedöma individens kunskap och kompetens i förhållande till framtagna kriterier inom olika kunskaps- och kompetensområden. Genom sådan bedömning ska det framgå om individen uppfyller ställda krav för att erhålla någon av ovan beskrivna dokumentationsformer.

Det innebär att det efter en översiktlig kartläggning kan konstateras att en individ har tillräckliga underlag för att bedömas genom prövning. Prövningen kan därmed genomföras som en kontrollerande funktion för att konstatera om individen kan det som förväntas för att erhålla betyg inom kurs eller ämne.

I de fall det är oklart vilka kunskaper individen har bör en fördjupad kartläggning ske, till exempel vid deltagande i en orienteringskurs på gymnasial nivå. Huvudmålet vid sådan validering är att konstatera vad individen kan.

En individ som har målsättningen att erhålla betyg inom ämne eller kurs och som efter översiktlig kartläggning bedöms ha förutsättningar att klara minst godkänt betyg ska erbjudas prövning.

En individ som efter översiktlig kartläggning bedöms besitta vissa kunskaper och viss kompetens, men där osäkerhet råder, bör rekommenderas fördjupad kartläggning för att därefter kunna ta ställning till prövning, bedömning för intyg eller kompletterande studier.

I länder som arbetar med validering utifrån ett utforskande perspektiv bör det inte finnas individer som anses ”ej valideringsbara”. I Sverige förekommer det fortfarande (om än i mindre omfattning än tidigare) att sådana omdömen ges. Ur ett utforskande perspektiv är det egentligen inte möjligt att ”misslyckas” i en validering. Det en individ kan måste vara möjligt att intyga. I de fall individen inte har kunskaper som motsvarar betygsnivå handlar det ändå om att kunna beskriva vad individen kan oavsett kompetensområde.

3.6 Dokumentation

Under Valideringsdelegationens uppföljning av det valideringsarbete som genomförs eller har genomförts runt om i landet har ett antal olika dokumentationsformer uppvisats. Det försvårar givetvis valideringsprocessens syfte och mål om det förekommer alltför många och skiftande dokumentationsformer trots att utgångspunkten har tagits utifrån samma kriterier. Det innebär inte att sådan dokumentation alltid är bristfällig, men det finns starka skäl för såväl individ som avnämare av dessa dokument att förtydliga vad dokumenten omfattar och vilket mandat utfärdaren av dokumentet innehar.

Valideringsdelegationen har erfarit att presumtiva arbetsgivare i vissa fall har bortsett från dokumentation efter genomförd validering på grund av osäkerhet kring dokumentationens legitimitet. Det finns därför anledning att på olika sätt skapa en överblickbar dokumentationshantering i syfte att beskriva *vad som validerats, hur valideringen genomförts och vilket mandat utfärdaren av dokumentet innehar.*

Valideringsdelegationen föreslår att följande dokumentation utfärdas under valideringsprocessen inom ramen för det offentliga skolväsendet för vuxna:

Utlåtande översiktlig kartläggning – utlåtande i form av en enkel sammanfattande beskrivning efter genomförd kartläggning på en mer övergripande nivå.

Utlåtande fördjupad kartläggning – efter en fördjupad kartläggning ska det framgå vilken kunskap och kompetens individen särskilt vill framhålla och eventuellt bedöma. I de fall expertis konsulteras vid fördjupad kartläggning ska det av dokumentationen framgå om denne lämnar en rekommendation om ytterligare åtgärder eller om individen anses ha förutsättningar att söka arbete inom aktuellt yrkesområde.

Intyg – dokumentation som kan utfärdas efter bedömning av någon sakkunnig inom det aktuella kunskaps- och kompetensområdet. I intyget beskrivs och relateras kompetenser till gymnasiekurser eller på andra grunder etablerade kunskapsområden. Mandat och legitimitet hos utfärdaren tillförsäkrar dokumentet ett värde för individer och avnämare.

Betyg – utfärdas enligt gällande skrivningar kring dokumentation i form av betyg. Dock bör tilläggas att validering kan ge underlag för betygssättning, men att när bedömning genomförs i förhållande till kursplanesystem och betygskriterier bör åtgärden beskrivas som prövning. Detta gäller endast under förutsättning att det inte sker någon ändring av nuvarande skrivningar i författningstexter kring validering och prövning.

3.7 Ekonomiska konsekvenser

Individer som saknar dokumentation av kunskap och kompetens motsvarande lägst gymnasial nivå har ofta svårare att etablera sig på arbetsmarknaden och löper risk att bli arbetslösa. Den gymnasiala nivån ligger även till grund för behörighet till högre studier. Under Valideringsdelegationens verksamhetsår har ett flertal metoder och modeller utvecklats för validering inom arbetsmarknadsområdet. För det offentliga skolväsendet för vuxna finns inte ett sådant behov, enär de valideringsprocesser som äger rum inom utbildningssektorn redan har etablerade ramar att utgå ifrån. I de fall validering genomförs i förhållande till sådan kunskap och kompetens som saknar beskrivning i kursplaner och liknande får man lita till de professionella utbildningsverksamheternas förmåga att kunna lyfta fram även sådan kunskap och kompetens. Då handlar det inte heller om att sätta betyg utan mera om att kunna intyga vad individen kan uppvisa för kunskap och kompetens.

Enligt SCB:s senaste statistik (2006) finns det i Sverige cirka 780 000 (16 procent) personer i åldern 25–64 år med endast förgymnasial utbildning. Dessa indi-

vider har ofta tillägnat sig informella eller icke-formella kunskaper utanför statens ansvar. Med tanke på värdet av dokumentation på lägst gymnasial nivå borde man under en avgränsad tid ge möjlighet för de individer som idag har förgymnasial nivå att bli validerade. Om man jämför vad en komplett gymnasial utbildning skulle innebära i kostnad torde det vara ekonomiskt försvarbart att avsätta resurser till sådan verksamhet. Förmodligen kommer det att finnas invändningar att det också bör gälla individer med äldre gymnasial utbildning. Det som ofta är av avgörande vikt med dokumentation på gymnasial nivå är att det fastställts att individen har förmåga att ta till sig ett lärande på den nivån. Med andra ord är det inte alltid avgörande att individen har kunskaper inom ett föreskrivet område utan att vederbörande har klarat kunskapsinhämtning på gymnasial nivå. Beroende på individens målsättning med validering kan det givetvis ha betydelse vilken kunskap och kompetens som blir föremål för validering i form av bedömning. Därför ska valideringsprocessen anpassas utifrån varje enskild individs behov, målsättning och förutsättning.

Valideringsdelegationen har tidigare uttryckt att validering inte får bli ett självändamål. För varje valideringsprocess som inleds måste därför syftet med validering, dokumentation av insatsen och därpå fattade beslut beskrivas för att uppföljning och utvärdering ska kunna genomföras. Valideringsdelegationen föreslår att de individer som saknar dokumentation på gymnasial nivå ska ges möjlighet att kostnadsfritt delta i validering. Att validera enskilda individer kan kräva andra personella resurser av utföraren än att utbilda individer i grupp. Valideringsdelegationen har i en tidigare lägesrapport beskrivit stora skillnader i utförares kostnader vid validering. I vissa förekommande fall kunde kostnaden för validering överstiga kostnaden för motsvarande utbildningsinsats. De höga kostnaderna, ända upp till 50 000 kronor per individ och vecka, motiverades ofta av stora utvecklingskostnader för framtagande av tester och provunderlag. I samband med att olika utförares rutiner och hantering effektiviserats har dessa kostnader minskat kraftigt. Utförare tar också stöd av de underlag som utvecklats av Valideringsdelegationen och som funnits tillgängliga på Valideringsdelegationens webbplats.

Arbetsgivare, arbetsförmedling, socialtjänst eller annan kan för individs räkning upphandla validering enligt förordningen om uppdragsutbildning. Huvudprincipen för finansiering av validering är att den som initierar valideringsinsatsen ska stå för kostnaderna. Kostnaden kan ej åläggas den enskilde.

De ekonomiska förutsättningarna för genomförande av validering varierar mellan kommuner och anordnare. Under en femårig verksamhetsperiod borde möjligheter tillskapas för åtminstone 200 000 individer i åldern 25–55 år att via en orienteringskurs få möjlighet att kartlägga och bedöma vilken kunskap och kompetens som kan intygas eller bedömas på gymnasial nivå. För att inte göra för stora ingrepp i regelverket kring studiestödssystemet borde de individer som saknar gymnasial dokumentation över sin kunskap och kompetens få rätt att delta i orienteringskurs motsvarande högst tre veckor. Huvudmannen för den kommunala vuxenutbildningen kan efter orienteringskurs rekvirera motsvarande 6 000 kronor per deltagare exklusive studiestöd. Jämmt fördelat på en femårsperiod med cirka 40 000 deltagare per år skulle det innebära en årlig kostnad motsvarande 240 miljoner kronor. Till detta kommer kostnader för studiestöd för individer som deltar i orienteringskurs. För att erhålla sådan ersättning måste huvudmannen kunna uppvisa underlag som styrker behovet för den enskilde att delta i en orienteringskurs samt vilka åtgärder deltagandet i orienteringskursen har omfattat. Denna kostnad bör dock ses i relation till vad nuvarande system med rättighet för ungdomar att genomgå gymnasial utbildning innebär.

Enligt samma villkor som för utbildning ska givetvis även andra aktörer än kommunens egen vuxenutbildningsverksamhet ges möjlighet att genomföra orienteringskurs.

Utredningen *En fristående vuxenutbildning*²¹ har i uppdrag att se över ekonomiska konsekvenser vid ett system med fristående utbildningsverksamheter. Med anledning av att validering kan behöva äga rum i samverkan med andra aktörer är det av yttersta vikt att man beaktar de ekonomiska förutsättningarna som bör gälla oavsett om det handlar om utbildning eller validering inom det offentliga skolväsendet för vuxna.

Med anledning av ovanstående uppdrag presenterar Valideringsdelegationen förslag till lagtext angående myndighetsutövning samt reglering av gällande förordning.

Valideringsdelegationen lämnar följande förslag till innehåll i lagtext. I texten kring skollag lämnar Valideringsdelegationen ej förslag på i vilket kapitel eller vilken paragraf texten bör återges. I förslagen återfinns ibland likalydande text i såväl lag som förordning.

21. Kommittédirektiv 2007:32, *En fristående vuxenutbildning*

3.8 Förslag till lagtext avseende validering

3.8.1 Definitioner

Validering – process som innebär en strukturerad bedömning, dokumentation och ett erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats. Validering ska ske i form av någon eller några av följande delprocesser; översiktlig kartläggning, fördjupad kartläggning eller kompetensbedömning som syftar till att ge underlag för intygande eller utfärdande av betyg. I de fall validering av en individs kunskaper och kompetens synes ge tillräckligt underlag för betygssättning i enskilda ämnen kan individen själv välja att genomgå prövning.

Prövning – bedömning av kunskaper i förhållande såväl till uppställda kunskapsmål i kursplaner som till betygskriterier.

Kartläggning – kartläggning är en inledande, utforskande fas som syftar till att klarlägga förutsättningar för successivt mer detaljerad och konkret planering av en individs behov av identifiering, bedömning och värdering av formella och reella kunskaper och kompetens. Översiktlig och fördjupad kartläggning innebär att identifiera och beskriva kompetenser som utgör relevant beslutsunderlag för viss målsättning.

KOMMENTAR: Valideringsdelegationen har i detta förslag beskrivit de delprocesser som sker inom validering. Att även definiera kartläggning innebär att det blir enklare att följa upp och utvärdera vilka faktiska insatser som gjorts i en validering på individuell nivå. Vid översiktlig kartläggning bör intervjuer och sammanställning av individens dokumentation av formella och reella kunskaper och kompetens ske. Vid fördjupad kartläggning ska expertis inom kunskaps- eller kompetensområdet lämna utlåtande och rekommendationer till ytterligare observationer och bedömningar av individens kunskaper och kompetens. Om det efter en kartläggning kan påvisas att individen har tillräcklig dokumentation över sin kunskap och kompetens ska inga ytterligare resurser tas i anspråk. Det som då krävs är en dokumentation över hur denna kartläggning skett och vilka metoder och modeller som nyttjats. Detta bör dokumenteras för att möjliggöra kommande uppföljningar och utvärderingar av gjorda insatser.

3.8.2 Huvudmannens ansvar

Huvudmannen ansvarar för att det finns tillgång till oberoende och utförarneutral kompetens inom studie- och yrkesvägledning så att vuxnas behov av vägledning och validering i form av kartläggning inför framtida utbildnings- och yrkesval tillgodoses.

Huvudmannen ansvarar för att dokumentation efter genomförd kartläggning upprättas i form av utlåtande som beskriver individens kompetens i förhållande till den målsättning som föranlett valideringen. Av utlåtandet ska också framgå på vilket sätt kartläggningen genomförts, med vilka metoder eller modeller, vilka underlag som ligger till grund för utlåtandet samt vilket mandat utfärdaren av utlåtandet innehar.

KOMMENTAR: Valideringsdelegationen vill med detta förslag ytterligare skilja mellan kartläggning och bedömning inom validering. Förutsättningar för en legitim och likvärdig beskrivning av vilka valideringsinsatser som genomförts ökar om det blir tydligare huruvida det skett en kartläggning eller en bedömning. Det ska åligga huvudmannen att beakta att individ får tillgång till kartläggning samt att kartläggningen dokumenteras.

3.8.3 Validering

En vuxen som är bosatt i landet kan inom ramen för skolväsendet för vuxna få sina kunskaper och sin kompetens validerad. Rektor ska verka för att valideringen sker i enlighet med lag och andra författningar.

Den som får sina kunskaper och sin kompetens validerade genom bedömning ska kunna begära att få dessa dokumenterade skriftligt. Vad som sägs om rättelse och ändring av betyg ska också gälla i de fall valideringen slutförts med utfärdande av betyg.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om validering.

KOMMENTAR: Valideringsdelegationen tillstyrkte detta förslag till skrivning i remissyttrande över ”Vuxenutbildningslag” (Ds 2005:33). Valideringsdelegationen vidhåller att skrivningen är klargörande gällande individers möjlighet till validering. Valideringsdelegationens utgångspunkt är att validering ska vara en möjlighet för vuxna inom kommunal vuxenutbildning. Dock vill Valideringsdelegationen ålägga huvudmannen ansvar för kartlägningsinsatser och rektor ansvar för validering i form av bedömning.

3.8.4 Intyg

Den som vill få sina kunskaper och sin kompetens dokumenterade på annat sätt än genom betyg ska ges möjlighet att erhålla ett intyg.

Huvudmannen ansvarar för att individ informeras om möjligheten att få ett intyg.

Vad som sägs om rättelse och ändring av betyg gäller även när kunskaper och kompetens har dokumenterats i ett intyg.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om intyg.

KOMMENTAR: Valideringsdelegationen vidhåller att det är av största vikt att den kommunala vuxenutbildningen utvecklar rutiner och möjligheter att utfärda intyg. Intyg ska utfärdas så snart en bedömning och värdering gjorts av en individs kunskaper och kompetens. Ett intyg kan även utgöra underlag för fortsatt kompetenskomplettering eller prövning.

3.8.5 Avgifter

Verksamheten ska vara avgiftsfri, om inte annat följer av denna lag eller förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för den enskilde.

KOMMENTAR: Formuleringen ovan är hämtad ur ”Vuxenutbildningslag” (Ds 2005:33). Förslaget ska endast ses som en del av en lagtext kring avgifter, men den föreslagna skrivningen avser den del som kan handla om validering. Valideringsdelegationen anser att validering i grunden bör vara kostnadsfri för den enskilde. Det kan finnas skäl till en viss avgift för den enskilde, till exempel då individen kräver särskilt material eller att individen åsamkat utföraren extra kostnader genom att utebli från ett för individen arrangerat valideringstillfälle. Valideringsdelegationen har erfarit situationer där utföraren har inhandlat råvaror för att validera en kock, eller blommor för att validera en florist, men att individen utan giltigt skäl har uteblivit från det aktuella valideringstillfället. Om individen återkommer för att genomföra valideringen är det rimligt att utföraren kan ålägga individen sådan kostnad.

3.9 Förslag till författningstext om ändring i förordningen (2002:1012) eller förslag till ny förordningskrivning

3.9.1 1 kap. Allmänna bestämmelser

2 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
<p>Genom kommunal vuxenutbildning ger kommunen stöd för vuxnas lärande. Detta stöd, som skall utformas utifrån den enskildes behov och förutsättningar, kan ha formen av undervisning, handledning och vägledning samt bedömning av måluppfyllelse och kunskaper.</p>	<p>Genom kommunal vuxenutbildning ger kommunen stöd för vuxnas lärande. Detta stöd, som skall utformas utifrån den enskildes behov och förutsättningar, kan ha formen av undervisning, handledning, vägledning och härvid skall även den enskildes förutsättningar beaktas genom <i>validering av reell kunskap och kompetens</i>.</p> <p>Validering skall ske i form av någon eller några av följande insatser; översiktlig kartläggning, fördjupad kartläggning samt bedömning av kunskap och kompetens som kan utgöra underlag för intyg eller betyg.</p>

KOMMENTAR: Det förefaller vara viktigt att man redan inledningsvis i förordningen uppmärksammar möjligheten till validering av den enskildes kunskaper och kompetens. Den nuvarande skrivningen kan tolkas gälla sådan bedömning av måluppfyllelse och kunskaper som inhämtats under studietid. Ett förtydligande kan påvisa att dessa kunskaper kan vara inhämtade i ett informellt eller icke-formellt lärande utan att nödvändigtvis vara beskrivna i kursplanesystemet.

3 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
Den som enbart får vägledning eller sina kunskaper bedömda på det sätt som anges i 4 kap. 16 och 19 §§ behöver inte vara intagen som elev i kommunal vuxenutbildning. Förordning (2004:640)	Den som enbart får vägledning eller sina kunskaper bedömda <i>genom prövning på det sätt som anges i 4 kap. 16 §</i> behöver inte vara antagen som elev i kommunal vuxenutbildning. Förordning (2004:640)

KOMMENTAR: I sin nuvarande lydelse kan denna paragraf innebära att statistik över genomförda insatser inom validering blir svår att överblicka. I samband med deltagande i orienteringskurs bör individ vara intagen som elev i kommunal vuxenutbildning för att omfattas av huvudmannens eller utbildningsanordnarens försäkring.

Valideringsdelegationen anser att begreppet ”intagen” med fördel kan ändras till ”antagen”.

4 § Ingen åtgärd under förutsättning att skrivningen i 1 kap. 9 § skollagen ytterligare förtydligas utgå från individuella önskemål om att bedömning kan ske utan att för den skull kompletterande utbildning behöver ske.

5 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
Varje studerande bör erbjudas vägledning som stöd för sitt beslut om studie- och yrkesval.	Varje studerande bör erbjudas <i>oberoende vägledning och validering i form av översiktlig eller fördjupad kartläggning</i> som stöd för sitt beslut om studie- och yrkesval. <i>Sådan vägledning och validering skall svara mot den enskildes individuella behov och målsättning. Validering i form av sådan kartläggning skall dokumenteras enligt x kap. x §.</i>

KOMMENTAR: Av samma skäl som vägledning bör erbjudas, bör även validering erbjudas. De vuxenutbildningsverksamheter som skapar bra rutiner kring validering beskriver att även validering möjliggör ett bättre resursutnyttjande, såväl tidsmässigt som ekonomiskt för både kommunen och individen. Det är dock viktigt att utarbeta bra rutiner för att dokumentera denna kartläggning när det annars kan innebära att liknande samhällsresurser ytterligare tas i anspråk vid till exempel vägledning i samband med ansökan om arbete vid arbetsförmedling eller dylikt.

6 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
Med verksamhetspoäng avses i denna förordning ett mått på studieomfattningen inom kommunal vuxenutbildning.	Med verksamhetspoäng avses i denna förordning ett mått på studieomfattningen <i>eller omfattning av valideringsinsatser</i> inom kommunal vuxenutbildning.

KOMMENTAR: Valideringsdelegationen avser med detta förslag till lydelse ett förtydligande av att validering ej är detsamma som studier.

3.9.2 2 kap. Utbildningen

6 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
<p>I grundläggande vuxenutbildning och gymnasial vuxenutbildning får orienteringskurs inrättas som lokala kurser.</p> <p>En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften</p> <ul style="list-style-type: none"> • medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, • ge ökade studietekniska färdigheter, utgöra en introduktion till kurser inom olika kunskapsområden, • ge tillfälle till bedömning av en studerandes kunskaper och färdigheter inom • olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav. <p>En orienteringskurs får inte överstiga 200 verksamhetspoäng.</p>	<p>I grundläggande vuxenutbildning och gymnasial vuxenutbildning får orienteringskurs inrättas som lokala kurser.</p> <p>En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften</p> <ul style="list-style-type: none"> • medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, • ge ökade studietekniska färdigheter, • utgöra en introduktion till kurser inom olika kunskapsområden, • ge tillfälle till <i>validering i form av översiktlig eller fördjupad kartläggning eller bedömning</i> av en studerandes kunskaper och färdigheter inom olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav. <p>En orienteringskurs får inte överstiga 200 verksamhetspoäng.</p>

KOMMENTAR: Valideringsdelegationen anser det viktigt att ytterligare framhäva medverkan i orienteringskurs som den klart lämpligaste åtgärden för de individer som känner sig osäkra på hur redan inhämtade kunskaper i ett icke-formellt eller informellt lärande kan bedömas och värderas i förhållande till exempelvis gymnasial nivå.

För individ som ges möjlighet att delta i validering genom deltagande i orienteringskurs finns förutsättningar att valideringen sker utifrån ett utforskande perspektiv. För de individer som känner oro över att bli ”bedömda och värderade” är det en lämplig första åtgärd att få genomföra såväl översiktlig som fördjupad kartläggning innan åtgärder för bedömning genomförs.

13 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
<p>Rektor ansvarar för att individuella studieplaner upprättas för samtliga deltagare. Av planen skall den enskildes utbildningsmål och verksamhetspoäng framgå.</p> <p>Den individuella studieplanen skall utarbetas i samverkan med den enskilde. Planen skall upprättas i nära anslutning till intagningen och skall vid behov revideras.</p> <p>Målen för individuella kurser skall framgå av den individuella studieplanen. Förordning (2004:640)</p>	<p>Rektor ansvarar för att individuella studieplaner upprättas för samtliga deltagare. Av planen skall den enskildes utbildningsmål och verksamhetspoäng framgå.</p> <p>Den individuella studieplanen skall utarbetas i samverkan med den enskilde. Planen skall upprättas i nära anslutning till <i>antagningen och i förekommande fall utgå från den enskildes validerade kunskaper och kompetens</i>. Planen skall vid behov revideras.</p> <p>Målen för individuella kurser skall framgå av den individuella studieplanen. Förordning (2004:640)</p>

	<i>Föreslagen lydelse</i>
Ny paragraf (eventuellt under kap. 2)	<p><i>Rubrik: Dokumentation av validerade kunskaper och kompetens efter genomförd kartläggning</i></p> <p><i>Huvudmannen för verksamhet inom kommunal vuxenutbildning som tillhandahåller validering i form av kartläggning ansvarar för att individ som genomgått sådan kartläggning erhåller dokumentation i form av utlåtande enligt x kap. x §.</i></p>

KOMMENTAR: Även kartläggningsåtgärder bör dokumenteras. Det finns annars en överhängande risk för att individer får genomföra flera kartläggningar i samma syfte. Om det handlar om att synliggöra en individs formella och reella kompetens bör individen kunna äga det dokumentet och ges möjlighet att nyttja detta doku-

ment i flera situationer, till exempel vid ansökan till arbete eller vid återopande av reell kompetens inför högre studier. Individen ska ges en skriftlig dokumentation och den ansvarige utfärdaren ska förvara en kopia enligt samma principer som vid utfärdande av betyg eller intyg.

3.9.3 3 kap. Deltagare i utbildningen

2 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
För att vara behörig att tas emot till en kurs inom gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning skall sökanden dels sakna eller ha brister i sådana kunskaper som kursen avser att ge, dels ha förutsättningar att följa utbildningen.	För att vara behörig att tas emot till en kurs inom gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning skall sökanden dels sakna eller ha brister i sådana kunskaper som kursen avser att ge, dels ha förutsättningar att följa utbildningen. <i>En sökande som efter genomförd validering i form av översiktlig eller fördjupad kartläggning visar sig sakna delar av kurs och bedöms ha förutsättningar att fullfölja utbildningen skall också anses behörig.</i>

KOMMENTAR: En individ som har genomgått validering kan vara i behov av kompletterande utbildning för att nå uppsatta mål. Denna skrivning innebär inte att någon rättighet utfärdas att delta i kompletterande utbildning.

3.9.4 4 kap. Bedömning

	Föreslagen lydelse
Ny paragraf 4 kap.	Utlåtande efter genomförd översiktlig eller fördjupad kartläggning skall omfatta kunskaper och kompetens utifrån individens behov och målsättning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får utforma föreskrifter för utformning av utlåtande.

	Föreslagen lydelse
Ny paragraf 4 kap.	<i>Individ som har bedömts ha behov av validering i form av bedömning och värdering skall ges möjlighet att validera de kunskaper och den kompetens individen besitter under förutsättning att erforderlig kompetens finns att tillgå.</i>

KOMMENTAR: I princip handlar det om att en individ ej bör nekas validering av en anordnare som tillhandahåller utbildning inom aktuellt kunskapsområde. Om det finns kompetens att utbilda, måste det också finnas kompetens att validera.